

# 114. Torstaina 10 päivänä marraskuuta 1994

kello 14

## Päiväjärjestys

### Ilmoituksia

#### Ensimmäinen käsittely:

1) Ehdotus laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ..... 4621

Hallituksen esitys n:o 278  
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13

#### Esitellään:

2) Hallituksen esitys n:o 285 ylimpien valtioelinten eräitä valtaoikeuksia koske-  
vaksi lainsäädännöksi ..... 4622

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies  
Paakkinen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi toinen varapuhemies Peltari sekä edustajat Aho E., Anttila S-L., Aula, Isohookana-Asunmaa, Jansson, Jouppila, Järvilahti, Kemppainen, Kohijoki, Kääriäinen, Laukkanen V., Lehtinen, Mäkelä, Pesälä, Pulliainen, Roos T., Salolainen, Savolainen, Stenius-Kaukonen, Suhola, Suhonen, Taina, Vanhanen, Varpasuo, Viinanen ja Vähäkangas.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat toinen varapuhemies Peltari sekä edustajat Pesälä, Pulliainen, Salolainen, Anttila S-L., Kemppainen, Aula ja Lehtinen.

## Ilmoitusasiat:

### Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat  
tämästä päivästä sairauden vuoksi ed. Lehtinen  
sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Jansson,  
Jouppila, Suhola, Taina, Viinanen ja Vähäkangas,  
tämästä ja huomisesta päivästä sairauden vuoksi  
ed. E. Aho ja yksityisasioiden vuoksi ed. Savolainen  
sekä  
tämän kuun 14 päivään yksityisasioiden vuoksi  
ed. T. Roos.

### Hallituksen esityksen n:o 280 siirto

Ensimmäinen varapuhemies:  
Hallituksen esitys n:o 280 laiksi elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta on 1 päivänä marraskuuta 1994 lähetetty talousvaliokunnan valmistelevasti käsiteltäväksi. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että mainittu hallituksen esitys siirrettäisiin liikennevaliokuntaan.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään.

## Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

### 1) Ehdotus laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely  
Hallituksen esitys n:o 278  
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13

Ensimmäinen varapuhemies:  
Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13.

**Keskustelu:**

Ed. M ä k i p ä ä : Arvoisa puhemies! Muuttaessa tekijänoikeuslakia ns. kasettimaksun osalta olisi ollut oiva tilaisuus korjata myös tekijänoikeuslakia ja yleisten asiakirjojen julkisuudesta annettua lakia siten, että tällä hetkellä suu-  
relle yleisölle salaisina pidetyt vapaamuurareiden jäsenluettelot olisivat tulleet julkisiksi. Tämä olisi vaatinut tekijänoikeuslain 2 §:n ja edellä mainitun asiakirjain julkisuudesta annetun lain 18 §:n 2 momentin muutoksen. Käytäntöä vapaamuurareiden jäsenluettelon julkisuudesta tulisi muuttaa siten, että tekijänoikeuslain 2 luvussa mainittu tekijänoikeuteen perustuva yksinoikeuden rajoitus sekä asiakirjojen julkisuutta koskevassa laissa turvattu viranomaisen säilytettäväksi annettujen yksityisten asiakirjojen julkisuuden ehtojen määräämismahdollisuus olisi poistettu.

Arvoisa puhemies! Tämä siksi, koska useat yksityiset henkilöt ja jopa kansanedustajat ovat yrittäneet saada tietoja vapaamuurareiden jäsenluettelosta mm. Helsingin yliopiston ja eduskunnan kirjastoista. Molemmat ovat edellä mainittuihin lakeihin vedoten kieltäytyneet luovuttamasta tietoja. Menettely on ollut jopa oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tutkittavana, mutta ne ovat todenneet kirjastojen menettelyn lainmukaiseksi. Mielestäni on väärin, että kyseessä olevan järjestön, jonka jäsenyyden on epäilty vaikuttavan jopa oikeuslaitokseen ja korkeimman liike-elämän päätöksiin ja ratkaisuihin, annetaan salata jäsentietonsa suurelta yleisöltä.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Ed. Mäkipää on ihan oikealla asialla, mutta ei auta yksinomaan se, että vapaamuurareiden jäsenluettelon julkisuuteen puututaan, koska näyttää siltä, että nykyaikana jo vapaamuurarius on kun-  
nia-asia ja tulevaisuudessa ehkä vieläkin enemmän. Koko järjestö pitäisi kieltää siitä syystä, että esimerkiksi sellaisille jäsenille, jotka ovat julkisissa viroissa tuomareina, poliiseina tai missä ovatkin, joissa täytyy edustaa ehdotonta objektiivisuutta ja luotettavuutta, tämän ryhmittymän säännöt antavat sellaisia kaiken yhteiskuntajärjestyksen yli käyviä velvoitteita, että ne eivät ole sopusoinnussa suomalaisen yhteiskunnan lain ja perustuslain kanssa. Tällainen järjestö pitäisi yksinomaaisesti kieltää, ja ainakin pitäisi sää-  
tää, että tällaisissa viroissa olevat henkilöt eivät saisi olla vapaamuurarijärjestön jäseniä, koska he asettavat vapaamuurarijärjestön jäsenvelvoi-

tukset yhteiskunnallisten säännösten ja määräysten edelle.

Ed. T y k k y l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Haluan todeta tässä yhteydessä ed. Mäkipäälle, että sivistysvaliokunnan mietintö ja kyseinen laki, hallituksen esitys n:o 278, koskee kasettimaksua ja maahantuojaan lisäksi nauhan jälleenmyyntiä. Totean tässä yhteydessä siitä, mitä ed. Mäkipää huomautti, että tämä asia tulee käsitteilyyn tekijänoikeuslaissa, joka on suurempi kokonaisuus ja joka tulee varmasti lähiaikoina eduskunnan käsitteilyyn ja sen lisäksi valiokunnan käsitteilyyn.

Ed. L a a k s o : Rouva puhemies! Minun piti puuttua aivan samaan asiaan kuin ed. Tykkyläinenkin, eli ne kysymykset, jotka edustajat Mäkipää ja Aittoniemi ottivat esille, eivät liity mitenkään tähän lakiesitykseen. Tässä lakiesityksessä yritetään tukkia niitä porsaanreikiä, joita on otettu käyttöön kasettimaksun maksamisen välttämiseksi. Tätä hallituksen lakiesitystä sivistysvaliokunta pitää yksimielisesti tarpeellisena.

Ed. M ä k i p ä ä : Arvoisa puhemies! Totean ensiksi, että siinä mielessä edustajat Tykkyläinen ja Laakso ovat aivan oikeassa, että 2 § ei tätä sisällä, mutta kun ruvetaan selvittämään vapaamuuraritaustaa, niin myös tekijänoikeuslakiin pitää puuttua. Halusin tuoda esiin nämä näkökohdat, koska tämä on hyvin epämääräinen järjestö. Lainmuutoksia tarvitaan, ja mikäpä antaa oivallisemman tilaisuuden kuin lakialoitteen pohjalta, josta saadaan aineistoa ja riittävä käsitelyalue.

Ed. L a a k s o : Rouva puhemies! Jos oikein yrittää, niin ehkä löytää yhteyden vapaamuurarien ja kasettimaksun välillä. Saattaa olla, että vapaamuuraritkin katsovat videokasetteja.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

## **2) Hallituksen esitys n:o 285 ylimpien valtioelinten eräitä valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi**

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

**Keskustelu:**

Ed. Helle: Arvoisa puhemies! Odotin hienon, että oikeusministeri olisi selostanut tätä hallituksen esitystä, joka on hyvin laaja-alainen ja merkittävä asia. Ilmeisesti oikeusministeri olisi halunnut sen tehdä.

Arvoisa puhemies! Onko mahdollista, että oikeusministeri selostaisi tämän vielä ensiksi?

Ensimmäinen varapuhemies: Mikäli oikeusministeri haluaa!

Oikeusministeri Jäättelämäki: Arvoisa puhemies! Tänäa eduskunnan lähetekeskustelussa oleva valtiosääntöuudistus on viides todella merkittävä valtiosääntöuudistus vuoden 1919 hallitusmuodon säätämisen jälkeen. Se on ensimmäinen uudistus, joka vahvistaa merkittävästi eduskunnan asemaa ylimpänä valtioelimenä. Kolme ensimmäistä uudistusta koskivat presidentin vaalitapaa ja valtaoikeuksia, kansanäänestystä ja lepäämäänjättämissäännöstä. Neljäs uudistus koskee perusoikeuksia, ja se on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä. Nyt annettu uudistus muuttaa suomalaista vallanjakoa länsieurooppalaisen parlamentarismien suuntaan. Tasavallan presidentti säilyy kuitenkin edelleen merkittävänä valtioelimenä.

Uudistuspaketin merkittävin osa koskee pääministerin valintaa eli se siirtyisi tasavallan presidentiltä eduskunnan tehtäväksi. Perusideana on, että jos eduskunta kykenee muodostamaan hallituksen, silloin ei tarvita ketään ulkopuolista. Jos sen sijaan eduskuntaryhmät eivät pääse sopimukseen, silloin hallitus muodostetaan nykyisen kaltaisessa presidenttivetöisessä menettelyssä. Presidentti kutsutaan mukaan vain silloin, kun parlamentarismi ei toimi.

Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys annettiin eduskunnalle ajankohtana, jolloin eduskunta, hallitus ja tasavallan presidentti ovat poikkeuksellisen suuren mielenkiinnon kohteena. Uudistusesitys on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä presidentti Ahtisaaren kanssa. Keskustelut on käyty hyvässä ja rakentavassa hengessä. Niinpä yllätykseni oli suuri, kun luin presidentti Ahtisaaren haastattelun Kotimaa-lehdestä samana päivänä, kun hallituksen esitys annettiin eduskunnalle. Sanatarkka lainaus Ahtisaaren haastattelusta: "Minun mielestäni tässä maassa on tehty vallankaappaus ilman lainsäädäntöä, kun presidentin asemaa on pyritty muuttamaan. Kukaan ei ole kiinnittänyt siihen mitään hu-

miota." Puolileikillään voisi kysyä, eikö viranomaisten olisi pitänyt puuttua asiaan, jos tilanne on ollut noin vakava. Eduskuntaryhmät ovat kyllä ajaneet johdonmukaisesti presidentin valtaoikeuksien kaventamista, mutta mitään vallankaappausta en ole huomannut kenenkään hautovan.

Haastattelun perusteella presidentti ei tunnu antavan kovin suurta arvoa tasavaltaiselle poliittiselle järjestelmällemme eikä siinä toimiville henkilöille, ei myöskään meille, jotka täällä eduskunnassa työtä teemme. Vajavaistahan tämä meidän ihmisten toiminta usein on, eikä eduskunnan asemaa ole todennäköisesti pönkittänyt juuri käyty EU-keskustelu pitkin jarrutuspuheineen. Ehkä saamme vielä kauan odottaa presidentin kaipaamien hyvien ihmisten eduskuntaa.

En mielelläni puutu tasavallan presidentin toimintaan, mutta Ahtisaari on julkisilla lausunnoillaan antanut tavallaan oikeuden puuttua tekemiinsä. Mielestäni tasavallan presidentin roolista, asemasta ja tehtävistä on keskusteltava nimenomaan täällä eduskunnassa. Voi kysyä, menetämmekö arvokkaan reservin, jos tasavallan presidentti jatkuvasti puuttuu erilaisiin sisäpoliittisiin kiistoihin. (Ed. Rinne: Kyllä työllisyyskysymyksiin on ollut pakko puuttua!) Kuka pystyy tiukan paikan tullen toimimaan kansakuntaa kokoavana voimana? (Ed. Vähänäkki: Jos ei hallitus toimi, pitää presidentin toimia!)

Arvoisa puhemies! Pääministerin valinnan siirtyminen eduskunnalle olisi askel todellisen kansanvallan suuntaan. Se hälventäisi osaltaan pääministerin valintaan liittyvää salaperäisyyttä ja mahdollista kabinettipolitiikkaa. Eduskunnassa pääministerin valinta tapahtuu julkisesti. Eduskuntavaalin tulos, kansalaisten kannanotto, vaikuttaisi näin nykyistä suuremmin hallituksen kokoonpanoon ja sitä kautta maassa harjoitettavaan yhteiskuntapolitiikkaan. Tällainen malli toimii muissa länsimaissa. Miksi ei siis myös Suomessa? Eduskuntavaalien jälkeen eduskunta ottaisi tasavallan presidentin sijasta entistä selkeämmin aloitteen käsiinsä. Puolueet eivät enää odottelisi tasavallan presidentin toimia ja eduskunnan kokoontumista, vaan aloittaisivat välittömästi neuvottelut uudesta hallitusohjasta.

Myös eduskuntaryhmien järjestäytymisen tulisi tapahtua nykyistä ripeämmin. Siten varmistettaisiin ryhmien keskeinen asema hallitusneuvotteluissa ja vahvistettaisiin kansanedustajien vaikutusvaltaa. Muutos lyhentäisi hallitusneuvottelujen tyhjäkäyntivaihetta ja hälventäisi

osaltaan niihin liittyvää salaperäisyyttä. Tässäkin suhteessa on aika siirtyä nykyaikaan ja julkisempaan toimintatapaan.

Periaatteellisesti tärkeä uudistus on myös ehdotus presidentin päätöksentekomenettelyä koskevaksi hallitusmuodon 34 §:ksi. Ehdotus korostaa nykytilanteeseen verrattuna valtioneuvoston asemaa. Presidentti ei pääsäännön mukaan enää voisi suoraan päättää valtioneuvoston tekemistä ehdotuksista valtioneuvoston kannasta poikkeavalla tavalla. Mikäli hän ei tyydy valtioneuvoston ratkaisuehdotukseen, asia palautuu valtioneuvostoon uudelleen valmisteltavaksi. Vasta jos presidentti ei hyväksy valtioneuvoston uutta ehdotusta, hän voi ratkaista asian ehdotuksesta poikkeavasti. Huomion arvoista on myös, että presidentti ei voisi lainkaan muuttaa eduskunnalle annettavaa hallituksen esitystä, vaan tältä osin vaihtoehtona ovat vain esityksen antaminen valtioneuvoston ehdottamassa muodossa tai sen antamatta jättäminen.

Esityksen hyväksyminen merkitsisi luopumista siitä perinteisestä valtiosääntöoikeudellisesta oppirakennelmasta, jonka mukaan presidentti on sidottu vain valtioneuvoston myötävaikutukseen mutta ei miltään osin sen mielipiteeseen. Vaikka presidentille jäisi edelleen viimekätinen sana presidentin ja valtioneuvoston välisessä ristiriitatilanteessa, merkitsee ehdotus kuitenkin selvää askelta parlamentaariseen suuntaan nykytilaan verrattuna.

Puutun lopuksi tasavallan presidentin nimitysvaltaan. Nykyisinhan presidentti nimittää käytännössä kaikki ministeriöiden tärkeimmät virkamiehet toimistopäällikkötasosta alkaen. Jos uudistus toteutuu, tasavallan presidentti nimittäisi vain yhden virkamiehen ministeriötä kohti eli kansliapäälliköt. Noin sata presidentin nimitysvaltaa koskevaa asetusta kumoutuisi.

Presidentti Ahtisaaren puumerkki näkyy siinä, että hän haluaa nimittää kaikki upseerit, ulkoministeriön korkeimmat virkamiehet ja edustustojen päälliköt sekä niiden tarkastajat. Ahtisaari halusi myös, että hänellä on virkanimitysasioissa vapaa ratkaisuvalta. Siten hän voi nimittää ehdokkaansa valtioneuvoston yksimielisestä kannasta huolimatta.

Arvoisa puhemies! Toivon ja uskon, että eduskunta käsittelee esityksen asiallisesti ja vastuuntuntoisesti. Tiedän, että monet olisivat halunneet karsia esitettyä enemmän tasavallan presidentin valtaoikeuksia. Tämä esitys on kuitenkin tulos niistä neuvotteluista ja keskusteluista, joita on käyty toisaalta hallituksen ja tasavallan presi-

dentin sekä toisaalta hallituksen ja eduskuntaryhmien kesken.

Hallitus tulee antamaan mahdollisimman pian EU-jäsenyydestä johtuvat muutokset valtiosääntöön pääsihteerin Tiitisen johtaman komitean esitysten pohjalta.

---

Ed. Pesälä merkitään läsnä olevaksi.

---

Ed. H ä k k i e s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuten oikeusministeri Jäätteenmäki totesi, tämän paketin varmaan tärkein osa on pääministerin valinnan siirtäminen eduskunnalle. Jo viime vaalikaudella perustuslakivaliokunnassa tunnettiin harrastusta tämän kaltaiseen muutokseen, mutta jos oikein ymmärsin, silloinen tasavallan presidentti ei tälle muutokselle ollut suopea, ja se sitten vaikutti myöskin sosialidemokraattien kantaan perustuslakivaliokunnassa. Tältä osin nykyiselle tasavallan presidentille on lausuttava kiitos siitä, että hän on ollut valmis tämän kaltaiseen muutokseen ollut.

Mitä tulee tilanteeseen tasavallan presidentin, hallituksen ja eduskunnan välillä sisäpoliittisissa kysymyksissä, mihinkäänhan ei siitä pääse, että ongelmia jossain määrin on. Jotenkin tuntuu siltä, että nykyinen tasavallan presidentti haluaisi Suomen presidentin aseman olevan sen kaltainen kuin Yhdysvalloissa, jossa presidentti on tavallaan pääministeri samalla kertaa. Näissä asioissa, joihin viittasin, en tiedä, ovatko ne niinkään lainsäädäntökysymyksiä, jonkinlainen pelisääntökeskustelu varmasti presidentin, hallituksen ja eduskunnan välillä olisi paikallaan.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Voi kiittää oikeusministeri Jäätteenmäkeä siitä, että hän rehellisesti ja avoimesti kertoi eduskunnalle, minkälaiset neuvottelut presidentin kanssa ovat olleet ja mitä mieltä hän on tästä tilanteesta, johon nyt olemme ajautuneet.

Ministeri Jäätteenmäki on aivan oikeassa siinä, että ei presidentti juuri instituutiona, jos hän edustaa presidentti-instituutiota, arvosta tätä toista instituutiota, johon nimenomaan suomalainen demokratia, kansanvalta, perustuu, eli parlamentaarista järjestelmää. Valitettavasti on näin sanottava. Tämä on hyvin surullinen asia sen takia, että monet meistä, ainakin minä, kuvittelivat, että Ahtisaari on hyvinkin parlamentaa-

rinen ja sitä ymmärtävä ihminen, mutta näinhän asia ei ole, valitettavasti. Sen me olemme katke-  
rasti hänen lausunnoistaan havainneet.

Toinen asia, mihin olisin puuttunut, on, että kun presidentti antaa virallisesti taikka muodollisesti hallituksen lakiesitykset eduskunnalle, tulevaisuudessa siirrytään järjestelmään, jossa joko annetaan tai ei anneta. Mutta eduskunnan kannaltahan tämä sikäli ei ole ongelmallista, että jos on kysymys hyvin tärkeästä asiasta, jonka eduskunta haluaa viedä läpi, tähän onnistuu siirtämällä hallituksen valmisteleva lakiesitys kansanedustajan aloitteeksi, esimerkiksi ryhmäpuheenjohtajan aloitteeksi. Sillä tavalla se menee lainsäädäntöprosessin läpi niin kuin mikä tahansa "oikeakin" hallituksen lakiesitys.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta on vakava virhe, jos tämä valtiosääntökeskustelu valtaoikeuksista personoidaan. Totean, että presidentit vaihtuvat, pääministerit vaihtuvat, eduskunnan jäsenetkin vaihtuvat, pikapuoliin vielä, mutta valtiosääntö ja valtaoikeudet jäävät. Sen vuoksi se lähtökoh-  
ta, että me puhumme vain nykytilanteesta, on virheellinen. Me emme ole päätyneet näihin esityksiin tänä päivänä vaan monen vuoden valmistelun jälkeen.

On ilmeistä, että on syntynyt sellainen ristiriitatilanne, että tasavallan presidentti lukee valtiosääntöä nyt, niin kuin se on kirjoitettu, kun sen sijaan meillä on ollut perinne, että tulkinnalla on pitkällekin kyetty kehittämään valtiosääntöä, jopa niin pitkälle, että juristina sitä on joskus jäännyt itsekin ihmettelemään.

On myös varsin ilmeistä, että meillä on sotketu kaksi asiaa keskenään: valtiosäännön mukaiset valtaoikeudet toisaalta ja toisaalta oikeus vaikuttamisen valtaan. Minä luen tasavallan presidentin sisäpoliittiset toimenpiteet viimeksi mainittuun kategoriaan, jolla ei ole tekemistä valtaoikeuksien kanssa. Niillä on tekemistä mielipidejohtajuuden kanssa, joka tietysti sitten tulee mitatuksi sillä, johdattaleeko se mielipide.

Arvoisa puhemies! Käytän myöhemmin vielä puheenvuoron. Totean, että olen valtaoikeusky-  
symyksissä myös siirtymässä sille kannalle, että kirjoitetaan sitten niin kuin tarkoitetaan, ja tämä käsitys sitten tarkoittaa myös sitä, että valtaoikeuksia joudutaan uudelleen kirjoittamaan. Kannatan tätä esitystä. Jään kuitenkin pohtimaan Nikulan toimikunnan pidemmälle menneitä esityksiä tässä suhteessa ja myös ...

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on kulunut!

Oikeusministeri Jäättienmäki: Arvoisa puhemies! Olen ed. Niinistön kanssa aivan samaa mieltä siitä, että kun me kirjoitamme valtiosääntöä, niin me emme tee sitä vain huomista ja ensi vuotta varten, vaan kirjoitamme valtiosääntöä 50, ehkä 100:kin tulevaa vuotta varten. Mutta siitä huolimatta näen, että minusta eduskunta on se oikea paikka, jonka tulee keskustella, mitkä ovat eduskunnan asema ja tehtävät, mitkä ovat valtioneuvoston asema ja tehtävät ja mitkä ovat sitten tasavallan asema ja tehtävät tässä yhteiskunnassa.

Ed. Vähänäkkä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Päinvastoin kuin ed. Ukkola, minä ihmettelin tätä erittäin arvokkaan lainkohdan ehdotusta koskevaa esittelypuheenvuoroa. Siitä valtaosa käytettiin tasavallan presidentin henkilöön käypään arvosteluun. Ministeri Jäättienmäki ei tunnu arvostavan tasavallan presidenttiä eikä hänen mielipidettään eikä nähtävästi muista sitä, että tietyllä tavalla faktisesti ministerin tulisi nauttia myös presidentin luottamusta eduskunnan luottamuksen ohella.

Olisin paremminkin toivonut, että hän olisi arvostellut oman ryhmänsä toimintaa, eräiden siinä olevien kansanedustajien jarrutuspuheenvuoroja, mikä olisi yhtä lailla kaukaa haettua kuin tämä alkuosa puheenvuorosta. Maassahan on poikkeustila. Meillä on massatyöttömyys, jonka poistamiseksi hallitus ei tee käytännössä mitään. Edelleen on tiedossa, että nykyhallitus ei nauti kansan, joskin eduskunnan niukan enemmistön, luottamusta. On hyvä, että edes presidentti käyttää arvovaltaansa, ei valtaoikeuksiaan, työttömyystilanteen parantamiseksi ja sitä kautta vaikuttaa olemuksellaan ja arvovallallaan työttömyyden poistamiseen.

Ed. Rinne (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ministeri Jäättienmäki suhtautui varsin kriittisesti presidentin sisäpoliittisiin toimiin ja puhuu siinä yhteydessä myös reservistä. Kyllähän tilanne nyt on se, kun pitkäaikaistyöttömyys on lisääntynyt lähes 4 000 prosenttia, työttömyys on kasvanut tällaisiin mittoihin ja sen seurauksena valtion velka on sietämättömällä tasolla nimenomaan työttömyyden takia, niin kyllä on korkea aika, kun tämä hallitus ei käsitä, mihin tämä maa on ajettu nimenomaan työttömyyden ja työttömyysuhan kautta, puuttua siihen. Mi-

nun mielestäni hänen olisi pitänyt puuttua vielä terävämmiin ja vielä aikaisemmin.

---

Ed. Pulliainen merkitään läsnä olevaksi.

---

Ed. L a i n e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta ed. Helle teki aivan oikein, kun hän kutsui meidän muiden tuella ministeri Jäätteenmäkeä puhumaan. Kun puhemies tuon soi, niin oli joka tapauksessa asiallista kuulla ministerin käsitys.

Ministeri sanoi, että tämä hallituksen esitys on valmisteltu hyvässä yhteistyössä presidentin kanssa. Kun presidentti kuitenkin on käyttänyt sen puheenvuoron, jonka ministeri tässä totesi, niin minua kiinnostaisi nyt tietää, onko ministeri Jäätteenmäki tuon haastattelun jälkeen keskustellut presidentin kanssa siitä, mistä tässä ns. vallankaappauksessa nyt itse asiassa olisi kysymys.

Olen yksi niistä kansanedustajista, jotka tässä salissa hyvin monta kertaa ovat vaatineet presidentin valtaoikeuksien siirtämistä hallitukseen päin, eduskuntaan päin ja erälle autonomisille laitoksille, mutta olen kuitenkin itse tullut siihen tulokseen, että tämä on tapahtunut tavattoman hitaassa, etanan vauhtia muistuttavassa tahdissa, enkä ole voinut olla tyytyväinen hallituksen esitykseen. Tämäkään ei ole pitkä askel, mutta suunta mielestäni on kuitenkin oikea.

---

Ed. Salolainen, toinen varapuhemies Pelttari ja ed. S-L. Anttila merkitään läsnä oleviksi.

---

Ed. H a a v i s t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensin täytyy kiittää ministeri Jäätteenmäkeä napakasta puheenvuorosta, joka selvensi tavallaan tämän hetken keskustelutilannetta. Viittaan vain ed. Vähänäkin ja ed. Rinteen puheenvuoroihin, jotka minusta edustavat sitä tyypillistä tarkoituksenmukaisuushakuisuutta taikka vähän populististakin asennetta, että tilanteessa, jossa presidentin sisäpoliittisesta kannanotosta tai muusta arvellaan olevan hyötyä jollekin poliittiselle ryhmälle taikka hyötyä tässä sisäpoliittisessa tilanteessa, jätetään suurempi asia eli nämä valtaoikeudet ja se kysymys kriittisesti käsittelemättä. Siinä mielessä tämä esitys on vihdoinkin eduskuntaan tervetullut. On tärkeää, että se on nyt täällä käsiteltävänä.

Mielestäni presidentti Ahtisaari osoittaisi suurta valtiomiesmäisyyttä, jos ei sotkisi henkilöä ja tätä asiaa tässä tilanteessa keskenään, koska aina on niin, että kun presidentin valtaoikeuksiin puututaan tai niitä joudutaan käsittelemään, aina on joku istuva presidentti, jota asia silloin koskee. Toivoisin myös, että puolueet eivät sitoisi kantojaan liikaa juuri tämänhetkiseen tilanteeseen, vaan pystyisivät ajattelemaan asiaa vähän pidemmälle.

Mitä tulee presidentin nimitysoikeuksiin, viimeisin näytelmä, joka on nähty, oli EU:n komission jäsenen nimittäminen. Vaikka en ota kantaa lopputulokseen, se saattoi olla esimerkiksi paras mahdollinen tälläkin tavalla, herätti kuitenkin minusta huomiota se, miten vähän hallituksen kanta tässäkin käsittelyssä painoi. Jatkossa ei tunnu kovin kestävältä tällainen järjestely, jossa presidentti voi tälläkin tavalla hallituksen ylitse kävellä.

Ed. M. L a u k k a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Onhan tämä tietysti hyvä alku. Minusta olisi ollut jo tässä vaiheessa mahdollisuuksia edetä vielä pitemmälle Nikulan toimikunnan tekemien esitysten pohjalta.

Rouva puhemies! Ehkä sekin on syytä todeta, että tämä uudistus olisi pitänyt tehdä samaan aikaan, kun eduskunta hyväksyi lain, jolla siirryttiin tasavallan presidentin vaalitavassa suoraan kansanvaaliin. Nämä asiat kulkevat käsi kädessä, ja sen vuoksi tämä kysymys on tässä vaiheessa saanut keskustelussa myös sellaisia piirteitä, jotka tähän välttämättä eivät kuulu.

Rouva puhemies! Minusta on hyvin tärkeitä, että tämä keskustelu käydään ensinnäkin instituutiokysymyksestä eikä sidota sitä millään tavoin siihen keskusteluun, jota tällä hetkellä käydään istuvan tasavallan presidentin tai pääministerin suhteesta tähän ongelmatiikkaan ja tähän alueeseen. On tärkeää nähdä, että kysymys on instituutioista, ja sen takia on selvää, että sekini debatti, joka nyt käydään, kuuluu lähinnä ed. Niinistön mainitsemalle mielipidejohtajuusalueelle.

Mutta, rouva puhemies, suunta on selvä. Me olemme 12 vuotta Suomessa eläneet erittäin parlamentaarisen presidentti Koiviston johtamaa aikaa. Minusta olisi suotavaa, että se linja vielä jatkuisi ja edelleen syvenisi, ja sitä varten on hyvin tärkeää, että tämä lakiesitys nyt saadaan alkuun. Mitä tulee puheenvuorojen viittauksiin presidentin toimivallasta, myös esitysten tekijä-



nä täytyy sanoa ja viitata presidentti Koiviston toteamukseen, että jos haluaa säveltää sävelteoksen, täytyy olla myös viulu, jolla sitä soittaa. Tämä edustajille Rinne ja Vähänäkki muistutukseksi.

Ed. Kuuskoski (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Niinistö korosti puheenvuorossaan sitä, että instituutiot pitää pitää erillään eli tätä valtaoikeuskysymystä ei pidä personoida. Olen hänen kanssaan aivan samaa mieltä. Olisi todella ollut hyvä asia, jos me tämän presidentin vaalitapaudistuksen yhteydessä eduskunnassa olisimme pystyneet myös ratkaisemaan valtaoikeuskysymyksen. Siinä suhteessa eduskunta voi vain katsoa itseään, miksi tätä kyvykkyyttä ja tahtoa ei silloin ollut.

Jos vertaa keskustelua viime syksyyn, niin silloinhan tässä maassa eli hyvin vahvana vahvan presidentin kaipuu. Minä itse olen erittäin iloinen siitä, että tämä lainsäädäntöpaketti on tänne eduskuntaan tullut. Olisin pitänyt myös erittäin hyvänä sitä, että kun uusi presidentti aloittaa toimikautensa, pelisäännöt olisivat olleet hyvin selkeästi jo silloin hyväksyttyinä. Parempi tietysti myöhään kuin ei milloinkaan, mutta luulen, että se, että aikataulu on ollut näin hidas, on myös aivan turhaan luonut tiettyjä jännitteitä suomalaisen yhteiskuntaan.

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan korostaa sitä, että valtiosääntö on uudistunut tavattomasti viimeisten noin kymmenen vuoden kuluessa. Tässä uudistamisessa on lähdetty tavallaan pienten askelten poliitista. Ei aikanaan löytynyt yhteistä käsitystä suomalaisen valtiosäännön suuren uudistamisen kokonaisuuden tavoitteesta, vaan on edetty asteittain.

Kun eduskunta on ilmaissut usean kerran tahdonaan, että eduskunnan ja tätä kautta parlamentarismien asemaa suomalaisessa poliittisessa päätöksenteossa tulee vahvistaa, olisi ollut tietysti hyvä, että olisi voitu säätää yhtä aikaa tätä suuntausta vahvistavia lakeja. Mutta näin nyt on päätetty edetä, ja valtiosääntöuudistusten valmistelu on ollut hyvin perinpohjaista niin Nikulan toimikunnassa kuin myös Tiitisen komiteassa.

Nyt täytyy vain toivoa, että tämä eduskunta kykenee tekemään päätökset hyvän valmistelun pohjalta sillä tavalla viileässä harkinnassa, että se ei todellakaan sotke ajankohtaista poliittista kiistelyä valtiosäännön suureen kehittämisen lin-

jaan eikä myöskään sotke tähän liikaa henkilökohtaisia vivahteita, sillä minunkin mielestäni ed. Niinistö sanoi aivan oikein, että presidentit, pääministerit ja kansanedustajat vaihtuvat, mutta valtiolinten keskinäiset suhteet ovat kuitenkin se perusta, jolle suomalainen demokratia rakentuu.

Kun me olemme lähteneet siitä, että keskeiset valtiolinten väliset suhteet säilytetään ennallaan, presidentin vaalitavan muutoksesta aiheutuu väistämättä myös tämä nyt annettu hallituksen esitys. EU-liittymissopimuksesta aikanaan seuraavat muut. Eli nyt täytyy vain toivoa, että eduskunta tosiaan kykenee tekemään välttämättömät päätökset.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Vastaan ed. Rinteelle ja totean, että tässä keskustelussa on muodostunut kaksi tasoa, toinen on hienostuneiden oikeusoppineiden taso, jonka aloitti ministeri Jäätteenmäki, ja sitten on tämä rahvaan taso, jota edustavat edustajat Vähänäkki, Rinne ja allekirjoittanut. Se on vähän tämmöistä meidän tämmöisten miesten, niin kuin Leppäsen Preetti sanoi. Ed. Rinne vei heti keskustelun jarrutuksen ja työttömyyden puolelle. Jarrutuksesta en nyt puhu mitään, mutta hän tarkoitti jotain Pekkasen paperia tässä asiassa ja katsoi sen perustuslakikysymykseksi ja presidentin valtaoikeuksiin kuuluvaksi. (Ed. Rinne: Hän on herännyt työttömyyskysymykseen!) Pekkasen paperi on sellainen luu, joka on heitetty poliittisille puolueille järsittäväksi, kun ei paljon muuta tekemistä ole. Se on ehkä Ahtisaaren tarkoitus ollut. Sillä ei ollut mitään muuta tekemistä.

Rouva puhemies! Jotta olisin minäkin vähän oikein hienostunut, niin totean, että minä olen kannattanut vahvaa presidentti-instituutiota, mutta nyt — ja se on hyvin harvoin, kun minä alan kääntää takkiani — saattaa olla, että tässä asiassa teen tällä tavalla, koska näyttää olevan niin, että meillä ei enää ole löydettävissä kunnon presidenttiä sitten Kekkosen. Koivisto oli liikaa taustalla. Presidentti Ahtisaari häärrää joka paikassa. Tai sitten on sillä tavalla, että ehdokkaita on kyllä hyviä, mutta ei osata valita oikein. (Naurua) Se on tietysti tälläkin tavalla. Siis kaikki kunnia Ahtisaarelle, mutta hän häärrää joka paikassa liikaa ja sotkeutuu omiin jalkoihinsa ennen pitkää, ja tällainen systeemi ei tue vahvaa presidentti-instituutiota. Minä alan pikkuhiljaa tästä syystä kyllä kääntäjä tälle eduskunnassa yleisesti vallalla olevalle linjalle.

Ed. Koskinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä keskustelu on ministeri Jäätteenmäen innoittamana lähtenyt vähän vääriin urille. Ei pitäisi liikaa innostua ehkä siitä Kotimaa-lehden haastattelusta. Täytyy muistaa, että lehdellä on vanha korkeakirkollisen julistuksen perinne, ja sinänsä ei taida tuottaa haittaa, jos vaihteeksi vähän maallisen vallan autuuttakin siellä julistetaan. Sinänsähän lehti on kehittynyt monipuolisemmaksi ja ottaa kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Mutta yhden haastattelun perusteella ei pitäisi lähteä tällaista eduskunnan ja presidentin vastakkainasettelua kärjistämään, vaan pikemminkin pyrkiä päinvastoin entistä voimakkaammin luontaisia keskusteluyhteyksiä rakentamaan eduskunnan ja presidentin ja myös hallituksen ja presidentin välillä.

Lausumalla, johon ministeri Jäätteenmäki viittasi, tuskin oli nimenomaan tämän esityksen valmistelua tarkoitettu. Jos on tarkoitettu, niin siinä on varmasti osuttu vikaan, kuten ministeri Jäätteenmäki totesi.

Täytyy muistaa se perusasia, että tämä esitys vastaa sitä pitkän jänneen parlamentarisointikehitystä, jota juuri tämän ja edellisen eduskunnan ja presidentti Koiviston valtakaudella on tehty. Tämä esitys ansaitsee suhteellisen pikaisen käsittelyn perustuslakivaliokunnassa, ja sen kulmakysymyksiin varmasti tässä keskustelussa, erityisesti pääministerin nimittämiseen, tarkemmin paneudutaan.

Ed. Ukko-la (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Koskinen on aivan oikeassa: Kotimaa-lehdellä on korkeakirkollisen julistuksen perinne. Tällä hetkellä se tekee Ahtisaaresta messiaasta.

Mutta se, minkä vuoksi pyysin puheenvuoron, on ed. Haavisto, joka otti esille komissaarinimityksen, jossa valtioneuvosto sekoili. Toki on niin, että presidentiltä pitäisi nimitysoikeuskin lähestulkoon kokonaan ottaa pois ja siirtää valtioneuvostolle, etenkin tapauksissa, joissa valtioneuvosto on yksimielinen. Kun seurasi sitä, niin ei mahtanut mitään sille, että ehkä me vieläkin olemme, poliitikot ja puolueet, tässä suhteessa jotenkin ajasta jäljessä, koska ei voida nimittää ihan selkeästi pätevintä ihmistä tiettyyn virkaan.

Tämä on sellainen selkeä ristiriita, jonka joka ikinen näkee, ja se antaa sitten tietyllä tavalla ainakin jonkinlaisen oikeutuksen myös Ahtisaaren Kotimaa-lehdessä esittämälle arvostelulle. Eli jos halutaan ottaa se valta ja käyttää sitä niin, että vastaamme myös, sekä hallitus että eduskun-

ta, täytyy tehdä selkeät pelisäännöt joihinkin virkanimitysasioihin, eli pätevintä ei saa syrjiä sen vuoksi, että hän kuuluu johonkin puolueeseen. Jos tämä lähtökohta tulisi hallituksen ja puolueiden nimityspolitiikan perustaksi, niin aika paljon Suomenmaassa muuttuisi.

Ed. Kemppainen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Sassi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen samaa mieltä siitä, että tietysti presidentin ja eduskunnan välistä suhdetta tulisi tarkastella instituutioiden välisenä suhteena. Mutta jos katsomme historiaa, niin kai historiallinen totuus on se, että hallitsijavaltaan on aina aika paljon vaikuttanut hallitsijan persoona tai sen heikkous ja parlamentin valtaan kansan edusmiesten vahvuus ja taitavuus tai sen puute.

Hallituksen esitys vahvistaa mielestäni luonnollisella tavalla normaaliparlamentarismia. Kekkosen aikana emme olleet normaaliparlamentarismissa, enkä usko, että kukaan siihen aikaan enää haluaa palata. Koiviston aikana kehitys oli myönteistä. Toivon, että nyt emme ole kehittymässä kohti amerikkalaista presidenttimallia, mistä eräänlaisia piirteitä on olemassa. Tässä suhteessa, kun sellainen malli ei vastaisi Suomen tilannetta, tämä hallituksen esitys on myöskin tärkeä, koska se vahvistaa sitä kehitystä, joka presidentti Koiviston aikana on meillä ollut menossa eteenpäin.

Tämä on erityisen tärkeätä myös siitä syystä, että totuushan Suomessa on se, että tasavallan presidentin valtaoikeudet ovat poikkeuksellisen laajat ja juuri hänen persoonastaan riippuu varsin pitkälti se, kuinka presidentti käyttää valtaoikeuksiaan ja mikä presidentin valta on.

Mielestäni tärkeätä olisi kuitenkin se, että kun näitä asioita käsitellään, jännitteet saataisiin pois eikä esiintyisi kiistelyä. Toivon, että eduskunnassa tulisi olemaan näin. Valitettavasti on todettava, kuten oikeusministeri Jäätteenmäki, että presidentin haastattelu Kotimaa-lehdessä ei ehkä ollut tätä ajatellen paras mahdollinen eikä myöskään se lausunto, jonka hän antoi Yhdysvalloista koskien eduskunnan viimeaikaisia toimintatapoja, joskin täytyy todeta, että eduskunta kyllä on antanut aihetta näille epäilyille omalla käyttäytymisellään. Mutta haluan korostaa, ei koko eduskunta, vaan hyvin pieni joukko tässä eduskunnassa. Meitä merkittävää enemmistöä ei saa syyllistää pienen joukon käyttäytymisen vuoksi.



Haluan vain todeta, että hallituksen esitys on hyvin maltillinen ja vahvistaa oikeata kehitysuuntaa.

Ed. Tuomioja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minustakin on tärkeitä, että valtiollisten instituutioiden suhteita tarkastellaan ja niitä järjestellään irrallaan niiden henkilöiden toiminnasta, jotka kulloinkin ovat näissä tehtävissä mukana.

Toinen tärkeä asia olisi, että valtiosäännössä voitaisiin myös säilyttää se tietty joustavuus, joka on hyvin palvellut Suomea tähän asti meidän historiassamme, ja että asioista ei tarvitse liiallisella yksityiskohtaisuudella valtiosäännössä säädellä. Näyttää kuitenkin siltä, että kaksi syytä puoltaa nyt vähän tarkempaa määrittelymistä. Ensimmäinen on se, että ajassa tuntuu olevan piirteitä, että halutaan takertua varsin kirjaimelliseen valtiosäännön tulkintaan, ja silloin pitää olla tietyt tarkat. Toinen on se, että EU-jäsenyys tuo sellaisia kysymyksiä, joita aikaisemmin meidän valtiosääntömme ei ole voinut millään tavoin ennakoita eikä niihin varautua.

Minusta esitykset ovat ihan oikeasuuntaisia, kenties riittäviäkin, kahdella täsmennyksellä kuitenkin.

Ensimmäinen koskee pääministerin vaalia, jossa toivoisin, että esitystä vielä korjattaisiin siihen muotoon, että eduskunnan käsittelystä tulee, samalla lailla kuin puhemiehen valinnasta tai eduskunnan oikeusasiamiehen vaalista, aina selkeä tulos. Minusta se olisi oikea menettely.

Toinen asia, jota pitää tarkastella, koskee lakiesitysten antamista valtioneuvostossa. En pidä hyvänä, vaan päinvastoin erittäin ongelmallisena sitä, että valtiosääntöön rakennettaisiin pattiilanteita, sellaisia, että jos hallitus ja presidentti eivät pääse jostain asiasta yksimielisyyteen, ei syntyisi lainkaan päätöksiä. Joko pitää menetellä niin kuin tähän asti tai sitten selkeästi, mitä pitäisin tässä tilanteessa ja johdonmukaisen kehityksen seurauksena oikeana, että jos palautusmenettelyn jälkeen hallitus ja presidentti eivät päädy yksimielisyyteen lakiesityksestä, niin se annetaan hallituksen esittämän sisällön mukaisena eduskunnalle.

Ed. Helle: Arvoisa puhemies! Kiitän oikeusministeriä esittelystä. Tosin on todettava, että kun kerroitte, että olette tasavallan presidentin kanssa keskustellut ja neuvotellut tästä lakiesityksestä, niin me emme pääse tällä kertaa pe-

rille siitä, mitkä osat tässä ovat oikeusministerin kantoja, mitkä ovat koko valtioneuvoston kantoja ja mikä on ollut tasavallan presidentin osuus esityksen antamisessa. Sama ongelmahan koskee kaikkia tänne tulevia lakiesityksiä, jotka tasavallan presidentti täysin yksinoikeudella antaa. Hänenhän ei tarvitse sitoutua siihen, mitä häntä avustaneet ministerit ovat esittäneet, vaan hän voi muuttaa minkä tahansa lakiesityksen nykyään.

Niin tämä keskustelu kuin yleensäkin tämä tilanne on tietystikin noin ihan omasta näkövinkkelistä katsoen aika herkullinen. Voisi tässä jopa todeta, että mitäpä tässä on tullut vuosien kuluessa sanotuksi. (Ed. Halonen: Kaiken näköistä!) — Kaiken näköistä on tullut sanotuksi, (Ed. Kalliomäki: Näistä asioista!) mutta — nimenomaan näistä asioista — katson, että linjaukset ovat olleet hyvin kestäviä.

Kun täällä nyt monella suulla puhuttiin siitä, että nämä asiat pitäisi pystyä erottamaan henkilöstä, niin näin ei ole käynyt, ei ole käynyt tässä keskustelussa enkä usko, että se tulee onnistumaankaan. Tavoite on hyvä. Henkilöitten ja instituutioiden erottaminen ei onnistunut aikaisempina vuosinakaan. Muistutan siitä, että kun itse olen aika usein arvostellut myös edellisen presidentin toimia, niin arvostelu on lähtenyt nimenomaan näistä valtakuvioitten epämääräisyyksistä, mutta melkein heti palaute on ollut se, miksi sinä aina Koivistoa arvostelet, kun kysymys on ollut instituution ja sen toiminnan epämääräisyyksien arvostelusta. No niin, se tuosta vanhas-ta.

Muistutan tässä siitä, että yhteiskunnallinen vaikuttaminen on kaiken kaikkiaan aika pitkäjänteistä toimintaa. Niin kuin kaikki tietävät, näitten asioitten parissakin olemme tehneet useita päätöksiä, useita toivomuksia. Voisi todeta, että siinä yhteydessä, mihin ed. M. Laukkanenkin viittasi, eli silloin kun muutettiin tasavallan presidentin vaalitapaa, kun edellinen eduskunta sen 13.3. 1990 hyväksyi, eduskunta lähes yksimielisesti hyväksyi ponnin, jossa edellytettiin, että valtiosääntöuudistusta on jatkettava nimenomaan vallanjaon tasapainottamiseksi ja eduskunnan mahdollisuuksien vahvistamiseksi. Vain yksi edustaja oli tuolloin tätä lausumaa vastaan, ja se vastaanolija ei ollut ed. Aittoniemi.

Sen jälkeen sama asia tuli siinä yhteydessä, kun vuonna 1991 tämä eduskunta lähes ensi tönkseen hyväksyi edellisen eduskunnan laatiman presidentin vaalitavan muutoksen. Silloin perustuslakivaliokunta mietinnössään kertasi

nämä samat asiat. Tuo mietintö hyväksyttiin täällä täysin yksimielisesti. Kolmannen kerran asia on ollut esillä vuonna 1992 kesäkuussa siinä yhteydessä, kun hyväksyttiin ns. enemmistö-parlamentarismiin siirtyminen. Siinä yhteydessä eduskunta toisti sisällöllisesti aiemman kantansa, mutta se löi myös aikataulun tälle esitykselle. Silloin hyväksyimme kannan, että vuoden 1993 loppuun mennessä asiasta olisi tullut antaa eduskunnalle esitys. Näin ei ole tapahtunut, ja kun ajattelee nyt yhteiskunnallista ilmapiiriä, niin varmasti oli parempikin, ettei se tapahtunut silloin vaan että se tapahtuu tässä ja nyt. Kun tuo viimeinen ponsi muuten hyväksyttiin, niin siinä oli kahdeksan vastaan. En tiedä, keitä he olivat, mutta ehkä he olivat vähän myöhäisheränneitä tässä asiassa.

Olen toistuvasti protestoinut sellaista näkemystä vastaan, että hallitusmuotomme, valtiopäiväjärjestyksemme tietty väljyys ja epämääräisyys on ollut meille onni. Saattaa olla, että se jossakin vaiheessa on ollut, mutta niin kuin jo tässäkin keskustelussa on tullut esiin, me tarvitsemme tarkennuksia näihin asioihin. Muun muassa jo täällä mainitun ns. Tiitisen komitean esitys perustuu sellaiselle näkemykselle, että koska tasavallan presidentin vallankäyttö on käytännössä parlamentarisoitunut, pykälämuutoksia ei tarvita. Kuitenkin käytäntö on mielestäni osoittanut, että tuolta perustelulta, tuolta näkemykseltä on pudonnut pohja pois. Toisin sanoen todellisuus vahvistaa sitä näkemystä, jota itse olen voimakkaasti esittänyt, että jos me haluamme olla ns. parlamentaarinen länsimaa, niin hallitusmuotomme ja valtiopäiväjärjestyksemme pykälä tulee oleellisesti muuttua. Pelkät käytännön muutokset, pelkät tulkinnan muutokset eivät missään tapauksessa ole riittäviä, ja uskon, että yhä useampi tällä hetkellä on tällä kannalla. Ongelma on sitten, miten tämä lainsäädäntö saadaan aikaan.

Olen myös väittänyt sitä, että yksi osasy maamme nykyiseen taloudelliseen lamaan on ollut se, että meillä vallankäyttö, vastuu ja valta on ollut epämääräisesti rakennettua. Jos tuolla on valta, niin vastuu onkin täällä. Tämä systeemi ei ole pelannut. Tässä keskustelussa on jo viitattu ns. Pekkasin paperiin. Siitä olen samaa mieltä, että jo tuon Pekkasin työryhmän asettaminen oli mielestäni epäluottamuslause istuvalle hallitukselle. (Ed. Louekoski: Niin se oli!) Se oli sekä asettamisen takia että myös työryhmän analyysi osoittaa aikamoista negatiivista arvostelua hallituksen toimintaa kohtaan.

Mutta osoituksena juuri tästä, että hallinnointi ei toimi, on se käsittely, mikä Pekkasin paperille tuon jälkeen on tullut. Tasavallan presidenttilähän ei ole tarvittavaa valmistelukoneistoa ja toimeenpanokoneistoa, sehän on valtioneuvoston käsissä. Nyt näyttää selvästi, että Pekkasin paperia pallotellaan sinne sun tänne. Toisin sanoen juuri hallinnon, vastuun ja vastuun epämääräisyyden takia tämäkin asia jää kumipallosi, joka pomppii, mutta muuta ei tapahdu. Onhan selvää, että tietysti edessä olevat eduskuntavaalit ovat yksi selvä syy myös siihen, että ei tapahdu mitään. Siihen liittyen onkin syytä todeta, että tämän paketin tekemisen ajoituksessa on osoitettu aika huonoa poliittisen elämän tuntemusta, mutta se on taas toinen asia.

Olen ollut tavallaan iloinen, että tasavallan presidentti on käyttänyt laajoja valtaoikeuksiaan muutaman kerran, on tosin todettava, että vain hyvin harvassa tapauksessa. Mutta tällä tavalla ne ongelmat, joihin nytkin aluksi olen viitannut, ovat ilmeisesti tulleet hyvin laajasti tunnustetuiksi. Ehkä se Siperia opettaa tässäkin tapauksessa.

Nyt olemme käsittelemässä ns. Nikulan toimikunnan mietintöön perustuvaa hallituksen esitystä. Nikulan toimikunnan mietintöä on osin tässä vesitetty. On syytä muistuttaa vielä tässä yhteydessä toimikunnan asettamisprosessi. Nikulan toimikunnanhan asetti silloinen oikeusministeri Pokka kesäkuussa 91, siis hallituksen lähes ensi töinä. Se herätti pahaa verta, vaikka ministeri Pekkahan toimi eduskunnan toivomusten toteuttamiseksi juuri tällä tavalla. Myöhemmin kävi selväksi, että silloinen ulkoministeri paheksui kovasti oikeusministerin omatoimisuutta. Niinpä myöhemmin kävikin niin, että Nikulan toimikunnalta vietiin ns. ulkopoliittinen ulottuvuus työkuvausta tyystin pois. Eli silloinen ulkoministeri oli hyvin voimakkaasti tämän operaation takana. Jos mainitaan, kuka silloin oli ulkoministeri, hän oli nykyinen edustaja Väyrynen.

Nikulan toimikunnan esityksiähän on vesitetty mm. virkanimitysoikeuden suhteen, mikä on täällä tullut jo esiin. Aika omalaatuinen kuvio liittyy esitykseen siinä, että ulkoministeriö poikkeaisi tyystin muusta hallinnosta nimitysoikeuksien suhteen. Sen voi ymmärtää tietysti. Ulkoministeriöllä itsellään varmasti on halu tällaiseen, koska se on tottunut siihen, että se on ulkona ns. parlamentarismista, se on tottunut siihen, että sen asiat ovat pitkälti salaisia, vaikka ne eivät olisikaan luonteeltaan sellaisia jnp. Kaiken lisäksi näyttää siltä, että ulkoministeriö hamuaa hy-

vin pitkälti tulevia EU-asioita omaan kvoottiin. Jos näin käy, me voimme hyvin pitkälti heittää hyvästit parlamentarismihaaveillemme. Toinen nimityserohan on upseerien osalta, mutta siihen en tässä yhteydessä sen enempää puutu. Mielestäni ulkoministeriön kohta kyllä vaatisi korjauksia, kun asiaa valiokunnassa käsitellään.

Toinen osa liittyy siihen, miten tasavallan presidentti on sidottu esittelyssä olevaan ehdotukseen eli valtioneuvoston kantaan. Kuten on selvitetty, tällä hetkellä hän ei sitä ole, ei edes hallituksen esitysten osalta.

Kun ed. Tuomioja viittasi ongelmiin, joita tämän esityksen toteutumisessa oli, niin olisi varmasti aika hauska nähdä sellainen tilanne, että tasavallan presidentti päättää, että hän ei talousarvioehdotusta tänne annakaan. Nähdäkseni tällainenkin tulkinta tästä esityksestä voisi syntyä. Eli kyllä tässä esityksessä ongelmia on. On syytä todeta, että alkuperäisessä Nikulan toimikunnan mietinnössäkin oli aukkokohtia tältä osin, mutta mielestäni siinä oleva malli on kuitenkin paljon parempi.

On syytä asettaa kokonaan kyseenalaiseksi se, että lakiesitysten tulee olla presidentin antamia. Tietävästi ei edes Ranskassa eikä USA:ssakaan tapahdu näin, ainakaan hallituksen esityksen perustelujen mukaan. Itse esitin Nikulan toimikunnassa ollessani, että mentäisiin sellaiseen systeemiin, että valtioneuvosto antaa lakiesitykset, eduskunta käsittelee ne, jonka jälkeen ne siirtyvät tasavallan presidentin vahvistettaviksi. Minusta se olisi hyvin looginen järjestelmä. Sillä poistettaisiin mm. ne ongelmat, mihin ed. Tuomioja ja itekin äsken viittasin.

Tässä yhteydessä, kun valtaoikeuksista puhutaan, on välttämättä eduskunnan saatava myös odotettavissa oleva esitys, mikä Tiitisen komitean esityksen pohjalta tänne on luvattu. Sen pitäisi olla käsitellyssä rinta rinnan nyt annetun esityksen kanssa. Lähden siitä, että nimenomaan EU-jäsenyyden toteutuessa ongelmat ovat todellisia, jos ulkopoliittista päätöksentekoa ei panna uusiin puihin. Jo EU-neuvottelut osoittivat sen, että neuvotteluprosessin seuranta on erittäin vaikeaa, jos se on tasavallan presidentin käsissä, niin kuin se tämänhetkisen hallitusmuodon ja sen tulkintojen mukaan kuuluu olla. Siinä mielessä lakiin tarvitaan muutoksia. Jo aikaisemmin sainoin, että Tiitisen komitean esitys ei ole tähän hetkeen sopiva, koska se lähtee juuri siitä oletuksesta, että käytäntö on jo muuttunut niin parlamentaariseksi, että pykälä ei tarvitse muuttua. Mielestäni tarvitaan myös hallitusmuodon

pykälien muutoksia. On kyettävä kajoamaan myös hallitusmuodon 33 §:ään, josta juuri presidentin ulkopoliittisen vallan käyttö on johdettu.

Kaiken kaikkiaan voi tietysti kiitoksella todeta, että on hyvä, että esitys on nyt annettu. Mutta viitaten Tiitisen komitean pohjalta laadittavaan esitykseen me joudumme ongelmiin, koska se esitys on luvattu vasta joulukuussa. Toisaalta jos jäsenyys toteutuu ensi vuoden alussa, niin meillä hoidetaan asioita voimassa olevan systeemin mukaisesti. Jokainen tietää, että jos järjestelmää muutetaan, kun se on jo tietyllä tavalla vakiintunut, niin muutosprosessi on erittäin vaikea. Teoriassa meillä pitäisi olla uusi systeemi jo vuoden vaihteessa, jos jäsenyys silloin toteutuu, mutta käytännössä se valitettavasti ei nyt ole mahdollista. Mutta tähän asiaan me joudumme palamaan vielä moneen kertaan, arvoisa puhemies.

---

Ed. Aula merkitään läsnä olevaksi.

---

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Helle muisteli, että ei ole mieleen jäänyt kuvaa siitä, ketkä olivat ne kahdeksan, jotka äänestivät vastaan ns. Helteen pönten yhteydessä 15.6.92, tätä hänen arvelen tarkoittavan. Hän oli vähän nirso totuuden kanssa kyllä muutenkin. Hänen olisi ollut hyvä muistaa, että Helteen pönsi, joka kiistämättä on kasvualustana tässä asiassa, oli tietynlaista kauppatavaraa silloin lepäämäänjättämissäännösten kanssa. Silloin vasemmisto, sosialidemokraatit ja vasemmistoliitto luopuivat lepäämäänjättämssäännöstöstä, joka merkitsee sitä, että vähemmistö voi eduskunnassa äänestää yli valtiopäivien joitakin asioita. Oikeutta on aina käytetty silloin, kun on ollut kysymys köyhien ihmisten perusturvasta ja elinmahdollisuuksista. Se oli aika kallis hinta, ed. Helle siitä, että tämä prosessi saatiin liikkeelle. Eduskunnalla ei ole enää mitään vaikutusta. Ainoa tapa on jarrutus, josta täällä on paljon puhuttu, jos halutaan köyhien ihmisten asiaa jossakin kohdissa puoltaa. Lepäämäänjättämismahdollisuutta ei enää ole. Tosin kaupat vasemmiston taholta tehtiin siitä syystä, että tiedettiin hallituksen joutuvan käyttämään tällaisia otteita tässä vaikeassa tilanteessa. Te pääsitte samalla niin kuin koira veräjästä eikä tarvinnut ottaa vastuuta siitä, että te joutuisitte vastustamaan tällaisia päätöksiä. Köyhän asia unohdettiin joka tapauksessa silloin, ed. Helle, kun teidän pontenne hyväksyttiin.

En, rouva puhemies, tee ehdotusta, mutta asiassa pitäisi pyytää lausunto myös sosiaali- ja terveysvaliokunnalta. Tämä on niin vahvasti yhteydessä köyhän ihmisen onnettomuuden kanssa Helteen ponnien hyväksymisen yhteydessä.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helle ja ed. Tuomioja aikaisemmin totesivat, että meidän valtiosääntömme sallii kovin joustavan tulkinnan ja ed. Helle erityisesti katsoi, että se tulisi ehkä kirjoittaa tarkemmin. Tämä varmasti pitää paikkansa. Mutta vielä suurempi ongelma on, että tämä joustava tulkinta on ymmärretty myös suoraan vastoin valtiosäännön sanamuodon vastaiseksi esimerkiksi puhuttaessa nimittämisestä. Minua on vähän ihmetyttänyt se, että oudoksutaan, kun presidentti on nimittänyt joitakin virkamiehiä. Valtiosäännön mukaan presidentti nimittää. Jos halutaan, että hän ei nimitä, niin kyllä silloin pitää vähintään tehdä tulkinnanvaraiseksi se tilanne tai sitten kirjoittaa, että ei nimitä.

Edustatuskysymyksessä ongelma ilmeisesti tulee varsin selkeästi näkyviin. Jos pyritään pelkästään perusteluilla siinä etenemään, syntyy tulkintatilanne, jossa tasavallan presidentti katsoo olevansa tulkinta-auktori. Tällöin joudumme hyvin vakavasti pohtimaan hallitusmuodon avaamista, joka tasavallan presidentin ilmaisevan logiikan mukaan, että hän noudattaa valtiosääntöä kirjaimellisesti, johtaisi tietysti toiseen lopputulokseen.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helle korosti, että institutionaalisia muutoksia ei pitäisi sitoa päivänpolitiikkaan ja päivän tunnelmiin. Olen samaa mieltä hänen kanssaan. Haluaisin kuitenkin muistuttaa, että vuosi sitten, kun presidenttikamppailu oli jo käynnissä hyvin aktiivisesti, useimmat silloisista presidenttiehdokkaista olivat hyvin jyrkästi erittäin vahvan presidenttiyden takana ja kannalla. Yksikään, paitsi ed. Kuuskoski ja minä itse, ei kannattanut presidentin valtaoikeuksien heikentämistä missään tapauksessa. Muistakaa, mitä Ilaskivi, Väyrynen, Rehn, Aittoniemi ja Korhonen silloin puhuivat. Silloin nimenomaan näyttäytyi taas se, että koko kysymys sidottiin nimenomaan tällaiseen päivänpoliittiseen vaali- taisteluun. Se tietysti oli aivan väärin.

Kysymys, jota ei haluta ratkaista lainsäädännön avulla, on presidentin ja pääministerin valtasuhdekysymys: kuka edustaa esimerkiksi EU-huippukokouksessa Suomea. Tässä voidaan luo-

da taas otollinen maaperä ikuiselle ristiriita- ja pattitilanteelle. Se, että järjestely toimisi ilman lainmuutosta, edellyttää, että presidentti ja pääministeri tulevat keskenään aina toimeen. Jos näin ei tapahdu, silloin ollaan taas samassa pattitilanteessa. Minun mielestäni pitäisi tosiaan lainmuutoksen kautta täsmentää vallanjakoa ja määritellä se laissa. Muuten olemme ikuisen rissan ja ikuisten konfliktien edessä.

Mitä ed. Aittoniemen syytöksiin vasemmistolle tulee, niin sanoisin, että oli huono ...

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on kulunut!

Ed. Haavisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helle kiinnitti huomiota tärkeään asiaan eli siihen, miten ulkoasiainhallinto jatkossakin esityksen mukaan on sidoksissa presidenttiin ja presidentin nimityksiin. Tämä on sellainen kysymys, jota eduskunnan pitäisi kyllä käsitellyn yhteydessä tarkemmin selvittää. Siinä on mielestäni monia näkökohtia. Yksi tärkeimmistä, jonka ed. Hellekin toi esiin, on julkisuusaspekti. Näyttää siltä, että ulkoasiainministeriön ja ulkoasiainhallinnon salaisuuskäytäntö on pikkuhiljaa levittäytymässä ja hivuttautumassa esimerkiksi EU-asiain käsitelyyn. Siinä joutuu tavallaan demokraattisempi yhteiskunta taistelemaan vanhaa salailu- ja piilottelumentaliteettia vastaan. Tähän pitäisi nyt kiinnittää huomiota ja samaten siihen, että ulkoasiainhallinto myös olisi enemmän parlamentaarisen kontrollin piirissä ja myös sieltä olisi tietoja saatavissa.

Edelleen mielestäni Suomen järjestelmää voitaisiin kehittää siihen suuntaan, että esimerkiksi edustustojen päälliköiden, siis suurlähettiläiden, nimittäminen jollain tavalla sidottaisiin eduskuntaan. Näinhän menetellään esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa public hearing -järjestelmä on käytössä. Eduskunta voisi silloin sanoa sanansa siitä, minkälaiset ihmiset Suomea maailmalla edustavat. Kun täällä aina välillä edustajia tai edustajien maailmanmatkailua parjataan, niin kyllä meidän lähettiläämmekin istuvat joskus ruokalistat päässä tai tekevät muuta.

Mielestäni järjestelmässä, jossa ulkoasiainministeriö on hyvin sisäsihtoinen ja etenee omassa hierarkiassaan, tulee esiin sellaisia degeneroitumispiltejä, jotka eivät ole Suomen ulkomaisen edustautumisen kannalta toivottavia. Mielestäni tähän epäkohtaan myös pitäisi kiinnittää huomiota.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Niinistön puheenvuoron johdosta totean, että olen samaa mieltä, että nimittäjä nimittää. Asia on siltä osin selvä. On ollut todella hupaisaa se mekkala, mikä on syntynyt siitä, että näin on tapahtunut. Totesin, että on aivan hyvä, että tapahtuu näin, jotta ihmisille tulee selväksi, mistä tässä on kysymys.

Toisaalta ed. Aittoniemen puheenvuoron johdosta totean, että hän on hallituspuolueen, keskustapuolueen eduskuntaryhmän jäsen ja siinä ominaisuudessa ajamassa juuri niitä leikkauksia, mitä vastaan olevinaan hän oli äsken vedoten siihen, että vasemmisto on tehnyt kaksi tai kolme vuotta sitten jonkin päätöksen. Sen tapaisille perusteluille ei ole mitään perää.

Kaiken kaikkiaan ed. Aittoniemi ei myöskään vastannut siihen, kun totesin, että vuonna 1990 hän ei vastustanut tämän asian esilleottoa eli pontta eikä myöskään vuonna 1991 perustuslakivaliokunnan mietintöä, joka yksimielisesti täällä hyväksyttiin. Siinä mielessä hän on selvästi myöhäisheränneitä mielipiteissään.

Ed. M. L a u k k a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Hellettähän tietysti pitää nyt erityisesti onnitella, että näiden monien kuulujen Helteen ponsien jälkeen käyty debatti on nyt johtanut annettuun hallituksen lakiesitykseen. Kun aikaisemmin jo totesin, että tässä olisi voitu mennä pidemmälle, niin tietysti täytyy nähdä, että nyt lakiesitys on eduskunnan käsissä. Jos eduskunta niin haluaa, se todellakin voi Helteen ponnien varsinaisen tarkoituksen kerta kaikkiaan kirjoittaa pykäliin. Nyt meillä on siihen mahdollisuus, kun lakiesitys on sisällä. Me voimme avata myös muita sellaisia kohtia, joita hallitus ei ole avannut.

Konkreettisena ongelmana pidän esimerkiksi 34 §:ää, jossa edelleenkin tavallaan viimeiseksi perälaudaksi jää tasavallan presidentti huolimatta siitä, mitä mieltä hallitus varsinaisessa esityksessään pohjimmiltaan on.

Rouva puhemies! Yhtä olennaista on, mihin myös ed. Helle kiinnitti huomiota, välttämättömyys antaa lakiesitys, jolla tehdään tarpeelliset EU-jäsenyydestä johtuvat valtiosääntömuutokset. Nyt vain aikataulu näyttää sellaiselta, että toivoisin, että oikeusministeri Jäätteenmäki selostaisi enemmän kuin oman puheenvuoronsa viimeisen kappaleen verran, millä tavoin asiassa edetään. On hyvin tärkeätä, että tämä eduskunta saa sen lakiesityksen käsiteltäväkseen ja pääsee myöskin ulkopoliittisen vallankäytön osalta ete-

nemään hyvin nopealla tavalla. Sillä alueella vielä vähemmän uskon käytäntöjen muuttamisen kautta tapahtuvaan muuttamiseen kuin pykälien kautta tapahtuvaan, jotka ovat ilman muuta välttämättömiä.

Ed. N i k u l a : Arvoisa puhemies! Pääministeri Esko Ahon hallituksen pitkän, mutta sitäkin tuskaisemman taipaleen nousut ja laskut ovat jättäneet varjoonsa yhden ilahduttavan valoilmiön. Se on hallituksen vahvat oikeusministerit. Hannele Pokka ja Anneli Jäätteenmäki ovat hyvin määrätietoisesti kehittäneet suomalaista demokratiaa eduskunnan ja myös presidentti Mauno Koiviston viitoittamaan suuntaan. Omasta puolestani voin todeta, että työtä on tehty myös hyvin kiitettävällä yhteistyöllä opposition kanssa. Niin kuin voimme nähdä, tällä tavalla saadaan myös tuloksia aikaan.

Voin myös todeta, että vihreä eduskuntaryhmä on asettunut yksimielisessä lausunnossaan tukemaan uudistusta silloin, kun se oli eduskuntaryhmän tutkittavana. Eräissä kohdissa, mm. presidentin päätöksenteon parlamentarisoimisessa, olisimme olleet vieläkin johdonmukaisemman linjan kannalla kuin hallitus nyt esittää.

Uudistuksen tavoite kiteytyy esityksen sivulla 23, josta lainaan: ”- päätöksentekomenettelyn uudistamisen tavoitteena ei ole puhdaspiirteisen parlamentarismien toteuttaminen vaan päätöksenteon selkeyttäminen ja sellaisten menettelysääntöjen luominen, jotka lisäävät järjestelmän parlamentaarisuutta poistamatta presidentin itsenäistä harkintavaltaa.” Esitys ikään kuin asettaa nämä ylimmät valtiolimet, tasavallan presidentin, valtioneuvoston, eduskunnan, yhteistyösuhteeseen. Äänestäjien harkinnan ja valinnan varassa on, löytyykö näihin sellaiset henkilöt, että tuo suhde voi parhaalla mahdollisella tavalla kansakunnan hyväksi toimia. Voidaan näin tietysti sanoa, että tavoite ei tyydytä kansanvaltaisuuden kaikkia kannattajia ja jollakin tavalla jää puolitiehen. Myös viime viikkojen tapahtumat tässä talossa, eikä vain tässä istuntosalissa, antavat vakavan aiheen pohtia eduskunnan arvovalan määrää ja laatua. Tämän esityksen käsittelyn aikana eduskunnassa käytävä EU-keskustelu tulee mittaamaan myös valtaoikeusuudistuksen perustelujen painavuutta. Jokainen kansanedustaja voi omalla käytöksellään vaikuttaa siihen, kuinka perustelluksi ihmiset näkevät parlamentarismien kehittämisen maassamme. Jokainen meistä myös kantaa vastuun eduskunnan arvovallasta ja siitä, ansaitseeko eduskunta kansan



silmissä sille annetun oikeuden edustaa Suomen kansaa.

Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä määritellään myös oikeusvaltion perusteita toteamalla, mistä on säädettävä eduskunnan päättämässä laissa ja mitkä asiat saadaan säätää hallitusviranomaisten asetuksella. Lailla on säädettävä yksilöiden velvollisuuksien perusteista ja oikeusasemasta sekä asioista, jotka muuten perustuslain mukaan kuuluvat lain alaan. Tämä periaate saa hyvin tärkeällä tavalla olennaista ja täsmentävää sisältöä eduskunnan käsiteltävänä parhaillaan olevan perusoikeusuudistuksen toteutuessa.

Esityksen keskeisimmät uudistukset liittyvät tasavallan presidentin päätöksentekoon sekä pääministerin valintaan. Presidentin päätöksentekoa koskevat jaksot esityksessä osoittavat havainnollisesti, miten monet asiat ja menettelyt nykyisin ovat epämääräisesti säänneltyjä tai pelkän käytännön varassa. Esityksessä todetaankin tästä hallitustoiminnan huipulla tapahtuvasta päätöksentekomenettelystä: "Käytännössä sen hallitsee hyvin harva virkamies." Tätä menettelyä eivät siis hallitse enempää presidentti kuin ministeritkään, vaan esittelevät virkamiehet, muutamat heistä, kantavat mielessään tietoa, miten ja missä muodossa asiat presidentin päättäväiksi saatetaan.

Ei siten ole mitenkään ihme, että ulkopoliittisesta määräysvallasta saattaa vallita laajaltikin käsitys, että sen päätöksentekomuodot olisivat toisenlaiset kuin muissa presidentin toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Ulkopoliittikan alaan kuuluvia asioita ei presidentin päätöksenteossa kuitenkaan ole perustuslaissa asetettu erityisasemaan siihen nähden, mitä päätöksenteon muodoista yleensä on säädetty. Eri asia on se, että virallinen päätöksenteko ei muodosta tasavallan presidentin ulkopoliittisen johtajuuden ydintä, kuten tässä hallituksen esityksessäkin todetaan.

Esimerkiksi Suomen neuvottelutavoitteita kansainvälisissä konferensseissa tai vieraiden valtioiden kanssa samoin kuin edustajillemme annettuja neuvotteluohjeita ei käsitellä läheskään aina presidentin istunnossa, vaan hän antaa ne muulla tavoin, mutta miten, se jää salaisuudeksi. Presidentti Koiviston ajalta voimme lukea hänen kansliapäällikkönsä kirjoituksen, jossa kansliapäällikkö Kalela sanoi, että presidentti Koivisto lopetti pääsääntöisesti suorat yhteydet ulkoasiainministeriön virkamiehiin. Mikä on tilanne täällä hetkellä, se ei ole tiedossa. Sitä ei ole

yhdessäkään edes Kotimaa-lehden haastattelussa näköjään otettu esille.

Juuri tästä syystä on mielestäni tärkeä havainto esityksessä, että presidentin päätöksenteko saa parlamentaarisen katteensa valtioneuvoston myötävaikutuksesta. Tähän samaan näkökohtaan presidentti Mauno Koivisto viittasi puhuesaan täällä viimeisen kerran eduskunnan edessä.

Vihreä eduskuntaryhmä tähdentää esitysluonnoksesta antamassaan lausunnossa, että presidentin päätöksenteosta myös ulkopoliittikan alueella on annettava yksiselitteisen selkeät säännökset kaikilta osin.

Arvoisa puhemies! Useimmissa maissa valtionpäämies on perustuslain kirjaimen mukaan ylivarustettu. Tämä näkyy esimerkiksi Maastrichtin sopimuksessa, jonka päättäjinä heti aluksi mainitaan mm. Helleenien tasavallan presidentti, Heidän Majesteettinsa Tanskan kuningatar, Alankomaiden kuningatar sekä Ison Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan kuningatar. Tähän muuten merkittävässä tai tärkeässä asemassa olevien naisten luettelo Maastrichtin sopimuksen syntymisen yhteydessä sitten päättyykin.

Läntisen Euroopan valtionpäämiesten valtaoikeudet ovat kuitenkin parlamentarisoituneet jo aikojen sitten. Tämä on tapahtunut usein vain käytännön kanssa, itse asiassa hyvin pienen yksityiskohdan myötä. Eri maissa valtionpäämiehen päätökset varmentaa ministeri allekirjoituksellaan. Näin myös meillä. Jos otamme tämän hallituksen esityksen n:o 285 ja katsomme sen sivua 50, näemme, että siellä on presidentin allekirjoitus ja oikeusministeri Jäätteenmäen varmennus. Useissa maissa ministerit ovat käytännön myötä saaneet oikeuden kieltäytyä varmentamasta päätöstä, jota he eivät voi hyväksyä nimenomaan parlamentaarisen vastuunsa takia. He eivät ota vastuuta päätöksestä, josta he eivät halua vastata parlamentin edessä. Juuri tämä kieltäytymisoikeus on ollut se, joka on parlamentarisoinut valtionpäämiesten vallankäytön niin, että perustuslakia lukemalla valtaoikeudet näyttäivät merkittäviltä, mutta käytännössä näin ei ole laita. Eikä suotta professori Paavo Kastari nimitäkään tätä varmennusta eli kontrasigneerausta, jos käytetään vanhanaikaista ilmaisua, parlamentarismen saranakohdaksi.

Meillä käytäntö on toinen. Ministeri ei voi kieltäytyä varmentamasta presidentin sellaista päätöstä, johon hän ei yhdy ja josta hän ei halua ottaa vastuuta eduskunnan edessä. Käytäntö muotoutui jo 1941 ja missäpä muussa kuin



maatalouspolitiikan alaan kuuluvassa asiassa. Presidentti Ryti halusi antaa pika-asutuslain muutoksen, joka maa- ja metsätalousministeri Kalliokosken mielestä meni liian pitkälle. Kalliokoski olisi halunnut kieltäytyä varmentamasta tätä esitystä. Se ei olisi koskaan silloin tullut eduskunnalle, mutta korkeat oikeusoppineet selvittivät Kalliokoskelle, että hän ei tästä voi kieltäytyä. Tällaisista tapahtumista saattaa olla parlamentarismin juurtuminen valtiolliseen elämään loppujen lopuksi kiinni. (Ed. Laine: Miksi Ryti sitten piti kiinni kannastaan?) — Presidentti Ryti halusi antaa tässä pika-asutuslaissa muistaakseni viranomaisille laajempia maanhankintaoikeuksia kuin mihin maanomistajien etua perinteisesti valvova maatalousministeri olisi ollut valmis.

Pääministerin valinnassa eduskunta saisi ensisijaisen ehdotusoikeuden niin, että presidentti olisi velvollinen nimittämään pääministeriksi henkilön, jonka eduskunta äänten enemmistöllä on täysistunnossa valinnut tähän tehtävään. Äänestysmenettely olisi saman kaltainen kuin puhemies vaalissa, jolloin tyhjää äänestäneitä tai hylättyjä ääniä ei lasketa mukaan. Tavoitteena tietysti aina on oltava enemmistöhallitus, mutta ehdotettu säännös antaa mahdollisuuden myös vähemmistöhallituksen muodostamiseen eduskunnan nimeämän pääministerin johdolla, jos eduskunnan enemmistö passiivisesti tyhjää äänestämällä tai poissa olemalla tähän haluaa myötävaikuttaa. Periaatteessa pääministeriksi voitaisiin tällaisessa tilanteessa valita henkilö, joka on saanut vain yhden, mahdollisesti oman äänensä.

Tässä yhteydessä voidaan todeta, että esityksessä ei ehdoteta eduskunnan hajotusta koskevia säännöksiä muutettavaksi, mikä vielä komiteavalmistelussa oli mukana. Vihreä eduskunta sanoi lausunnossaan, että eduskunnan hajottaminen on perusteltua vain silloin, kun eduskunta ei kykene muodostamaan toimintakykyistä hallitusta.

Ehdotuksen toteutuessa hallituksen muodostamisen käytännön ei sinänsä tarvitsisi paljoakaan muuttua. Neuvottelujen aloite lähtisi eduskunnasta eduskuntaryhmien toimesta ja mahdollisesti siten, että puhemies hoitaa ensimmäisen neuvottelukierroksen, jossa tuleva hallituspohja tai sen eri vaihtoehdot selviävät.

Epäilemättä myös tasavallan presidentti, joka saisi nimitysvallan, jos eduskunta epäonnistuu pääministerin valinnassa, seuraisi tarkoin tilanteen kehittymistä ja voisi saada myös tietoja sekä puhemieheltä että eduskuntaryhmien edustajilta.

Tämä kaikille poliitikoille tärkeä vaihe antaa huolestuneena lausuntoja presidentinlinnan portailla siis säilyisi, minkä toivon edistävän uudistuksen toteutumista.

Arvoisa puhemies! Esityksessä on yksi outo lintu, jonka hautomokin on epäselvä. Täällä on jo siihen viitattu. Lakiehdotus n:o 4 koskee ulkoasiainministeriön organisaatiota ja nimitysvalltaa. Tämä ei ollut toimikunnan valmistelussa mukana eikä ehdotuksesta oikein ilmene, mihin pyritään ja miksi.

Tasavallan presidentin asetuksella määrättäisiin ulkoministeriön organisaatiosta. Näyttäisi näin siltä, että ulkoasiainministeriöstä tulisi presidentin erityisministeriö varsinkin, kun ministeriön virkojen nimitysvalta varsin laajalti voisi jäädä edelleen presidentille. Palaan siihen, että presidentti Koivisto ei pitänyt enää yhteyttä ulkoasiainministeriön virkamiehiin suoraan. Olisi todella kiinnostavaa tietää tämän päivän tilanne.

Ei ole myöskään sanottu, ettei tällainen kehitys voisi jatkua. Yhtä luontevasti perustellen voitaisiin ajatella, että puolustusministeriöstä tulee presidentin ministeriö, työvoimaministeriöstä, ehkä opetusministeriöstä. Tämä avaa minusta hyvin erikoisen, huolestuttavan ja ennen kaikkea riittävää harkintaa vailla olevan kehitystien.

Lakiehdotuksesta ei esimerkiksi ilmene, missä laajuudessa presidentti nimittäisi ulkoasiainministeriön virkamiehet. Nykyisinhän tuossa ministeriössä presidentin nimittämismäisyydestä on poikkeuksellisen laaja. Tähän lakiesityksen eduskuntakäsittelyn ja valiokuntakäsittelyn aikana tullaan saamaan varmasti lisää valaistusta, joten jätän sen tässä yhteydessä enempää ruodintaa vaille.

Arvoisa puhemies! Suomen perustuslakeja on 1980-luvulta uudistettu varsin tiheään tahtiin. Jos vielä suunnitteilla olevat muutokset tässä eduskunnassa ehditään käsitellä, tulee tämä vaalikausi ilmeisesti olemaan se, jonka aikana on tehty eniten ja ehkä myös vaikuttavampia muutoksia perustuslakeihin. Muutosten johdosta perustuslakien kokonaisuus on tullut entistäkin vaikeammin hallittavaksi.

Jo valtiosääntötoimikunta selvitti mahdollisuutta koota hallitusmuodossa ja valtiopäiväjärjestyksessä olevat säännökset yhteen. Tarkastelu osoitti tämän mahdolliseksi ja hyvinkin aiheelliseksi. Keisari Napoleon sanoi aikanaan, että perustuslain tulee olla lyhyt ja epäselvä. Meille tämä esimerkiksi ei kelpaa, koska Napoleon oli diktaattori, me pyrimme kehittämään kansanvaltaa.

Perustuslakien kodifikaatioon on siten selvä tarve. Pidän hyvin aiheellisenä, että jo tuleva hallitus ryhtyy kokoamaan eri perustuslaeissa olevia säännöksiä yhteen. Useat valtiosääntöasian tuntijat ja valtiokäytäntöön korkeissa poliittisissa tehtävissä kouliintuneet henkilöt ovat esittäneet tätä samaa, Suomen perustuslaki 2000 -hanketta.

Jo virkakielikomitea esitti, että säädöstekstit tulee laatia niin selkeällä kielellä, että peruskoulun käynyt kansalainen lain pystyy ymmärtämään. Valtioneuvostokin on omalta osaltaan tähän yhtynyt. On hyvin vakava epäkohta, jos tasavallan perustuslaki ei tätä lain ymmärrettävyyden vaatimusta täytä. Tavoitteena on oltava valtiosääntö, jossa kansanvallan perusteet ja ihmisten perusoikeudet sekä vallankäytön muodot on määriteltävä kaikille kansalaisille havainnollisesti ja toisiaan tasapainottaviksi.

Ed. R e n l u n d : Värderade talman! Det är intressant att notera att samtidigt som riksdagen lidelsefullt debatterar hur mycken självständighet som går förlorad ifall Finland ansluter sig till den europeiska unionen, avläter presidenten en proposition till samma riksdag med förslag till lagstiftning om vissa av de högsta statsorganens maktbefogenheter.

Faktum är att propositionens förslag nästan inte alls påverkas av ett medlemskap i EU. Finlands statsorgan kommer också i fortsättningen att fritt kunna bestämma om vilka organ som utövar de högsta statsorganens maktbefogenheter. Också om formerna för beslutsfattandet bestämmes vi själva. Det som påkallar ändringar är konstitutionen i sig på grund av den numera föråldrade indelningen i utrikespolitik och inrikespolitik. Medveten om detta har riksdagen otaliga gånger hemställt om reformer, som stärker riksdagens och därmed folkets makt. Uppfyller propositionen dessa förväntningar?

Flera av oss i denna församling, som deltagit i beredningen av dessa reformer, märker att regeringen igen följer invant mönster: föreslår delreformer och är försiktig även om inriktningen är riktig.

Under 60 år rördes våra grundlagar mycket sparsamt för att fr.o.m. år 1987 bli föremål för ideliga ändringar. Efter 1987 har regeringsformen ändrats 15 gånger och riksdagsordningen 21 gånger och mera är att vänta. Bara några enstaka av dessa ändringar har påkallats av integrationsprocessen. Alltså har vi de stora linjedragningarna fortfarande framför oss, de linjedragningar

som fullt ut byter nationell inrikes- och utrikespolitik mot europeisk inrikes- och utrikespolitik. Fenomenen förblir de samma; blott skalan förstoras en smula.

Arvoisa puhemies! Tässä kansainvälisessä ympäristössä kansallisten parlamenttien rooli tulee muuttumaan. Eduskunnasta tulee politiikan suuntaa koskevan keskustelun foorumi. Toimeenpanoa ja hallintoa hoitaa parlamentaarisesti vastuullinen hallitus. Kuten sanottu, ehdotukset ovat oikeansuuntaisia. Ne olisivat voineet mennä pidemmälle. Kompromissin pintamaali on vaivoin kuivunut muilta kuin ehdotuksen keskeisimmältä osalta, jona on hallituksen muodostaminen.

Esityksessä mainitaan vähemmistöhallitukset ja ei-poliittiset hallitukset mahdollisina ilmiöinä myös jatkossa. Minun on vaikea kuvitella tällaisia, kun otetaan huomioon vaatimus toimivasta Eurooppa-politiikasta. Tätä taustaa vasten hallituksen muodostamisen parlamentarisoinen on hyvin merkittävä, joskin hiukan monimutkainen. Enemmistö päätöksillä eduskunta valitsee henkilön, jonka presidentti nimittää pääministeriksi. Lisäksi ministeristön on toimittava todellisen eikä pelkästään oletetun passiivisen luottamuksen varassa. Viime kädessä ministeri on riippuvainen eduskunnan eikä presidentin luottamuksesta.

Politiikallemme on ominaista monipuoluejärjestelmä. Presidentin suoran kansanvaalin oletettiin tasoittavan maaperää blokkien syntymiselle. Tähän mennessä emme ole nähneet merkkiä tästä. En myöskään usko, että ehdotettu hallituksen muodostamisen parlamentarisointi johtaa politiikan blokkiutumiseen. Sen sijaan eduskunta tulee olemaan polttopisteessä pääministeriehdokasta seulottaessa. Uudistuksen pääasiallinen tavoite, siis eduskunnan aseman vahvistaminen, näyttää toisin sanoen voivan toteutua tältä osin.

Värderade talman! Propositionens övriga förslag är inte lika långtgående. De präglas av en del tekniska finesser, som inte alltid hör hemma i en grundlag. Dem ämnar jag kommentera på följande sätt och börjar med regeringsformen.

19 §. Presidentens uppskjutande vetorätt i lagstiftningsprocessen ändras bara formellt så att samma riksdag kan godkänna en lag, som träffats av veto eller förfallit. Denna reform överensstämmer med redan gällande begränsningar vad gäller möjligheten att rösta lagförslag att vila över en riksdag.

21 §. Denna paragraf klargör både skillnaden mellan inrikespolitiska frågor och utrikespolitiska ärenden och delegeringen av normgivningsrätten. Rätten att utfärda förordning skall alltid basera sig på lag och denna rätt kan inte delegeras så långt ner i hierarkin att det parlamentariska ansvaret försvinner.

Paragrafen stärker riksdagens ställning och kontrollmakt och det är i linje med den allmänna parlamentariserings av den offentliga maktutövningen. Det som däremot är mindre lyckat är att paragrafens 3 mom. plötsligt anger vad som inte får ingå i en förordning. Detta grepp är betänkligt därför att vår statsförfattning inte innehåller bestämmelser om vilka ärenden som endast kan normeras genom lag. Den föreslagna tekniken kan förleda läsaren att tro att området för lagstiftning härmed är definierat. Men så är ingalunda fallet. Grundlagsutskottet behöver se över paragrafen till denna del.

Arvoisa puhemies! 34 § sääteele päätöksentekoa asioissa, jotka kuuluvat presidentille ja joilla on parlamentaarinen ulottuvuus. Voidaan kuitenkin hyvin perustein kysyä, kuuluuko näin yksityiskohtainen sääntely perustuslakiin. Perustuslainhan tulee ilmaista korkeat valtiosäännön periaatteet, joiden varassa yhteiskuntaelämä toimii. Yksityiskohtainen sääntely kuuluu ns. tavalliseen lakiin.

1 momenttiin sisältyvä kompromissi voi antaa aiheen tarpeettomaan hankaukseen valtioneuvostossa ja valtioneuvoston ja presidentin välillä. Auktoriteettitaistelun voittaa presidentti lukuun ottamatta 2 momentista seuraavaa päätöksentekoa. Perustuslakivaliokunta tekee viisaasti, jos se pyrkii yksinkertaistamaan menettelyä. Muuten on vaarana, että syntyy toistuvia mediatapahtumia, joissa asioiden sijaan asiaan liittyvät henkilöt vedetään yleisön pilkan kohteiksi.

87 §. Presidentin nimitysoikeutta rajoitetaan valtioneuvoston nimitysoikeuden eduksi. Myös tämä uudistus on oikeansuuntainen. Nikulan toimikunta ehdotti nimitysvallan pidemmälle menevää delegointia ja toivoi, että eroa ei tehtäisi kotimaan ja ulkomaan nimitysten välillä. Ei voi olla varma siitä, että esitys olisi osunut oikeaan puhdasoppisen valtiosääntöoikeuden mukaan tarkasteltuna. Pykälän jaottelu ei vaikuta erityisen loogiselta.

Ehdotukset hallitusmuodon 88, 89 ja 90 §:n kumoamisesta ovat täysin perusteltuja.

Värderade talman! Vad gäller förslagen om ändringen av riksdagsordningen konstaterar jag att 69 § äntligen får den utformning som motsvarar praxis och som undanröjer de tvivel som rests i anslutning till t.ex. behandlingen av lagen om Finlands anslutning till EU. Alla problem får inte sin lösning med denna nyskrivning, men grundlagsutskottets och hela riksdagens arbete kommer att underlättas med dessa regler också i en internationell miljö.

Paragraf 73 a är en uppföljning av ändringen av 19 § regeringsformen. Om detta finns inget att anmärka. Däremot bör grundlagsutskottet uppmärksammas på en felskrivning i paragrafen, som talar om Ålands landsting. Efter att en ny självstyrelselag för Åland (1144/91) trätt i kraft är rätt term Ålands lagting. Utskottet bör justera texten på denna punkt.

De övriga förslagen till lagändringar är påkallade av ändringarna i grundlagarna och kan ses som ändringar av teknisk natur.

Det föreslås slutligen att lagarna skall träda i kraft år 1995 så snart som möjligt efter att de har antagits och blivit stadfästa. Det finns alltså en teoretisk möjlighet att riksdagen själv kan bestämma om nästa regering skall utnämnas enligt denna nyordning som följer av 36 § regeringsformen.

Min uppfattning är att ingrepp i grundlagarna av detta slag skall behandlas i normal grundlagsordning, vilket förutsätter mellanliggande val. Därför återstår det att se om det finns tid att godkänna lagarna efter valet och sätta dem i kraft i så snabb takt att ändringarna kan tillämpas direkt. Den regering som tillträder efter valet kommer att ha så stora utmaningar framför sig, att dröjsmål i regeringsbildningen på formella grunder bör undvikas.

Ed. K o s k i n e n : Rouva puhemies! Kuten keskustelussa on todettu, esityksen suuret linjat vastaavat laajasti hyväksyttyä parlamentarisoitikehitystä, jota meillä erityisesti 90-luvulla on pyritty noudattamaan.

Edellä keskustelussa on myös esitetty huomionarvoisia yksityiskohtia esimerkiksi ulkoasiainhallinnon virkanimityksistä, joita en lähde toistamaan. Oikeusministeri Jäätteenmäki sanoi esittelypuheenvuorossaan, että pääministerin valinta eduskunnassa vähentäisi kabinettipolitiikkaa ja lisäisi julkisuutta. Jälkimmäinen pitää varmasti paikkansa, mutta kabinettipolitiikan osalta voidaan esittää perustellusti toisenlaisiakin näkemyksiä. Nimittäin käytännössä esitetty

malli näyttäisi johtavan hallitusneuvotteluihin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa puolueet neuvottelisivat pääministerin henkilöstä ja käytännössä hallituspohjasta. Tämä olisi kabinettipolitiikan ensimmäinen vaihe. Toisessa vaiheessa, kun pääministeriehdokas on saanut enemmistön, käytäisiin neuvottelut hallitusohjelmasta ja hallituksen tarkemmasta kokoonpanosta. Se olisi taas kabinettivaihetta, jonka vähentämistä ei voida mitenkään pitää selvästi hallituksen valitsemiaan malliin kuuluvana osana.

Hallitusmuodon 36 §:n muutos varmasti on vaikein tämän kokonaisuuden sisällä. Se tässä muodossaan pitää sisällään sen, että pääministeriksi presidentti nimittäisi henkilön, jonka eduskunta on antettujen äänten enemmistöllä valinnut tähän tehtävään. Ehdotuksen mukaan pääministeriehdokkaasta voidaan äänestää enintään kolme kertaa. Jos kukaan ei ole kolmannelakaan kerralla saanut tarvittavaa enemmistöä, presidentti nimittää pääministerin eduskunnan puhemiestä ja kaikkia eduskuntaryhmiä kuultuaan. Muut ministerit presidentti nimittäisi asianomaisia eduskuntaryhmiä kuultuaan.

Valittua linjaa on perusteltu paitsi komiteamietinnön ehdotuksilla myös suppealla kansainvälisellä vertailulla, joka on hallituksen esityksen sivulla 16. Huomionarvoista siinä on se, että siinä mainitut maat ovat kaikki käytännössä kaksi-puoluejärjestelmän maita tai niissä on selvä blokikiraja, yleensä vasemmisto- ja oikeistopuolueiden välillä. Tuossahan on lueteltu maina, joissa edellytetään parlamentin etu- tai jälkikäteistä hyväksymistä pääministerin nimittämiseksi — ainakin Espanja, Irlanti, Iso-Britannia, Itävalta, Kreikka, Ruotsi ja Saksa. On hyvin ymmärrettävää, että tällainen pääministerin suora valinta parlamentissa sopii hyvin kaksipuoluejärjestelmään tai jos on olemassa selvät kaksi vaihtoehtoa hallituspohjaksi. Opposition tai aiemmin istuneen hallituksen voimasuhteiden muuttuessa myös pääministeri vaihtuu. Meidän oloissamme on pidetty tavoitteena sitä, että ei syntyisi selkeitä ja pysyviä blokikirajoja, vaan pikemminkin on tavoiteltu tuon kahtiajaon ylittäviä hallituspohjia. Aiemmin tämä oli välttämätöntäkin suurten määräänemmistövaatimusten takia, mutta asetaisin kyllä kovasti kyseenalaiseksi sen, pitääkö enemmistöparlamentarismissa pyrkiä siihen, että olisi kiinteä jako kahteen, oli se sitten vasemmisto-oikeisto tai vanhat puolueet ja uudet puolueet. Maailmaltahan löytyy toisenlaisiakin jakoja kuin Euroopassa perinteinen vasemmiston ja oikeiston jako.

Hallituksen esittämä malli voisi merkitä tosiaankin sitä, että entistä kiinteämmin puolueet liittoutuisivat juuri vasemmisto-oikeistoasetelman mukaisesti. Siinä sitten rakkikoiran osa helposti jäisi pienille puolueille ja välillä seikkaileville, esimerkiksi vihreälle ryhmälle, joka jostakin syystä tässä tapauksessa ed. Nikulan puheessakin hyvin voimakkaasti tuki hallituksen esittämää mallia.

Mielestäni pitäisi vielä vakavasti perustuslakivaliokunnassa ja eduskuntakäsittelyssä pohdita sen kaltaista mallia, jossa pääministerin tai mieluummin koko hallituksen nimitys tuotaisiin eduskunnan hyväksyttäväksi ja vahvistettavaksi, mutta jossa tämä menettelyn alkuvaihe olisi vapaampi ja siinä voisi presidentillä olla samantapainen käynnistävä rooli kuin nykyisin.

Positiivista ehdotuksessa on se, että tästä keinokeisesta kolmen viikon puhemiesmenettelystä päästäisiin eroon. Sitähän on viime vaalien jälkeen sovellettu sen varmistamiseksi, että todennäköinen pääministeri myös pääsisi pääministeriksi ja voisi vastata hallituksen muodostamisneuvotteluista. Siitä pitää joka tapauksessa päästä eroon, oli valittava malli mikä tahansa.

Toinen hyvä puoli on tämän todennäköisesti nopeuttava vaikutus. Hallituksen muodostamisen nopeuttamiseen päästään muillakin malleilla ja sellaisilla, jotka eivät johtaisi tällaiseen poliittisen kahtiajaon syventämiseen, joka on pelättävissä tässä hallituksen valitsemassa mallissa.

Kuten todettu, esityksen keskeinen sisältö vastaa hyvinkin pitkälle niin omia näkemyksiäni kuin sosialidemokraattien viitoittamia valtiosääntötavoitteita. Tätä esitystä pulmallisempia kohtia varmasti tulee esille sitten, kun lähdetään seuraavaan vaiheeseen: Euroopan unionin jäsenyyden edellyttämien valtiosääntömuutosten kirjaamiseen perustuslakeihin.

Mutta jo tässä yhteydessä on syytä varjella toimivia suhteita keskeisten valtioelinten, eduskunnan ja presidentin, välillä. Olisi ollut toivottavaa, että tämä parlamentarisointikehitys olisi voitu kirjata johdonmukaisesti edeten sillä linjalla, jota erityisesti presidentti Koiviston kaudella on viitoitettu, enkä näe vielä kukaan tätä mahdottomaksi tavoitteeksi. Todennäköisesti, kun keskustelusuhteet hallituksen, eduskunnan ja presidentin välillä paranevat, löytyy myös hyvin toteuttamiskelpoisia ja toimivia malleja niin presidentin sisäpoliittisen kuin ulkopoliittisenkin vallan järjestelyiksi tulevaisuudessa.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen kohtuullisen hämmästynyt ed. Koskisen puheenvuorosta ja siitä, että hän ja ilmeisesti jotkut muutkin SDP:n eduskuntaryhmän jäsenistä eivät ole pääministerin valinnan siirtämisen kannalla, mikä tähän hallituksen esitykseen kuuluu. Minun muistini mukaan SDP:n edustaja Nikulan toimikunnassa oli tällä kannalla eli Nikulan toimikunnan esitys tässä suhteessa ja ylipäättäänkin oli yksimielinen. Voi kysyä, mistä tämä johtuu, esimerkiksi ed. Koskiselta. Hän ei kyllä pystynyt minulle eikä varmasti muillekaan ihan perusteellisesti selvittämään, minkä vuoksi hän haluaa säilyttää nykyisen menetelmän. Senkö vuoksi, että nyt sillä varmistetaan, että vaaleissa ei tule yllätyksiä ja presidentti varmistaisi, että SDP:n edustaja tulee pääministeriksi?

Minä toivoisin, että tässä suhteessa otettaisiin huomioon ne SDP:nkin taholta aikaisemmassa keskustelussa esiin tuodut kannanotot, että me teemme muutosta hallitusmuotoon 20—30:n, ehkä 100 vuoden päähän, emme pelkästään taktikoimalla, mikä olisi meidän puolueellemme edullista. Juuri tällainen taktikointi kaikessa poliittisessa päätöksenteossa antaa mahdollisuudet sen tyyppiisiin ajatuksiin, joita Kotimaa-lehdessä oli, ja sitä toivoisi vähitellen pois tästä poliittisesta kulttuurista, etenkin kun käsitellään niinkin tärkeää asiaa kuin hallitusmuodon muutosta.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kahteen kohtaan ed. Koskisen puheenvuorossa.

En usko, että tämä ehdotettu pääministerin vaalitapa johtaisi sellaiseen ratkaisuun, että se olisi kaksivaiheinen. Pidän erittäin epätodennäköisenä, että siinä vaiheessa, kun pääministeristä päätetään, ei tiedettäisi, mitkä puolueet ovat mukana ja mikä on ohjelma, ja ettei siinä vaiheessa jopa tiedettäisi, että jos tämä henkilö tulee pääministeriksi, ketkä ovat muilla ministeripaikoilla. Pidän erittäin todennäköisenä, että systeemi hoituu siinä kerralla hyvin pitkälti.

Toinen kohta, josta haluaisin huomauttaa, on tämä, kun ed. Koskinen lopussa puhui keskusteluyhteydestä tasavallan presidentin ja eduskunnan välillä. Minun mielestäni sellaista keskusteluyhteyttä ei nykysysteemillä oikein ole. Nimitäin se ei ole minusta keskusteluyhteys, jos esimerkiksi ulkoasiainvaliokunta vierailee presidentin luona taikka perustuslakivaliokunta, vaan keskusteluyhteyden pitäisi olla vallan toisenlainen. Tämä on yksi ongelma juuri tässä val-

lanjaossa, että tällaista keskustelumahdollisuutta varsinkaan, kun ottaa huomioon vanhan tradition, ei näytä olevan mahdollista edes luoda näitten valtioelinten kesken.

Ed. K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ukkolalle ensinnäkin. Koe-tin kyllä aika tarkkaan selostaa, että juuri näiden pitkäaikaisten poliittiseen järjestelmään syntyvien vaikutusten takia tätä pitäisi vielä kerran pohtia. Tämä esityshän ei tulisi edes voimaan tulevien vaalien aikana, vaan jos tätä normaalia perustuslain säätämisyjärjestystä sovelletaan, tämähän tulisi vasta seuraavalla vaalikaudella 2/3:n eduskuntaenemmistöllä hyväksyttäväksi.

Ed. Helteelle taas toteaisin, että jos tässä päästäisiin yhden vaiheen hallitusneuvotteluihin, tämä ei taas nopeuttaisi hallituksen muodostamista mitenkään mainittavasti. Silloinhan siinä jähnettäisiin ryhmien välillä sekä hallituspohjasta, hallitusohjelmasta että nimistä, ennen kaikkea pääministerin nimestä, ennen kuin esitys tuotaisiin vasta tänne eduskunnan käsiteltäväksi ja ennen kuin enemmistö ratkaisun taakse löytyisi. Jos taas halutaan tätä nopeuttaa, se johtaa juuri siihen kaksivaiheiseen menettelyyn, jota selostin.

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Täällä on jo ed. Nikula käyttänyt ryhmästämme puheenvuoron, ja minulla ei ole lopputuloksen suhteen hänen kanssaan mitään erimielisyyttä sellaisenaan. Mutta, arvoisa puhemies, lähestymistavassani on ihan pikkuisen poikkeamia, ja se ehkä tekee oikeutetuksi puheenvuoron.

Omassa ajattelussani näen sillä tavalla, että maailma on täynnä potentiaalista valtaa. Kysymys on vain siitä, kuka sitä kulloinkin käyttää, sieppaa käyttöönsä. Tätä käyttöä voidaan ohjata normiohjauksella. Vallan jatkumoa voidaan viipaloida valtioelimille ja sitten arvioida sitä, kuinka tämä viipalointi on kulloisenkin yhteiskunnan tilanteen kannalta onnistunut.

Minä hyvin suurella mielenkiinnolla kuuntelin tässä keskustelussa ensimmäisiä puheenvuoroja, joissa pohdiskeltiin sitä, voiko presidenttiyttä personifioida tällaisessa yhteydessä ja mikä sen merkitys sitten olisi.

Arvoisa puhemies! Tässä suhteessa minun lähestymistapani poikkeaa aika paljon täällä kuulemastani sillä tavalla, että jos on tehty niin, että on valtioelimille valtaa jaettu, lokeroitu jatkumon pätkinä, niin esimerkiksi tasavallan presidenttiyden osalta kulloinenkin presidentti on objektiivisesti eräänlainen testaaaja siinä, millä



tavalla tätä pätäkää käytetään, onko se kokonaan käytössä, liittyykö laillisuuden puitteissa tapahtuvaan käyttöön jotakin aivan erikoisia piirteitä sinänsä laittomuuksiin menemättä, otetaanko ylimääräisesti eräällä tavalla potentiaalista valtaa käyttöön.

Mielestäni tässä suhteessa elämme aivan erikoisen mielenkiintoisessa tilanteessa sen takia, että meillä on nyt virassa ensimmäinen suoralla kansanvaalilla valittu tasavallan presidentti, mikä on ollut selvä mahdollisuus uudelleenlaiseen poliittiseen kulttuuriin, mutta mikä myös on ollut erinomaisen mielenkiintoinen testaustapaus.

Taustallahan on se, että meillä oli 25 vuotta tasavallan presidenttinä Urho Kaleva Kekkonen, joka omalla tavallaan käytti kaikki vallan ulottuvuudet hyvinkin tarkoin hyväkseen ja tehtävänsä toteuttamiseksi ja kuitenkin jossain määrin itse sääтели sitä, milloin mikäkin osa oli käytössä: se riippui kulloisestakin yhteiskunnallisesta tilanteesta.

Mauno Koivisto jäi historiaan roolinaan olla potentiaalisen vallan parlamentarisoija sillä tavalla, että hän hyvin selvästi kaikessa osoitti, että hän ei halua kaikkea potentiaalista valtaa käyttää, mutta taisi sitten kuitenkin toisaalta olla hyvin persoonallinen piilovallankäyttäjä. Erikoisesti minulle tulee tässä mieleen tv-haastattelu, jossa hän kertoi miltei olleensa oman virkansa ohella Suomen Pankin valuuttadiileri, joka suuren innostuksensa ja asiantuntemuksensa perusteella toimi eräänlaisena "takapiruna" Suomen Pankissa, mikä hänelle tietysti suotakoon.

Vihdoin tulemme nykyiseen tasavallan presidenttiin, jonka erästä hyvin tunnettua haastattelua on tällä lukemattomia kertoja siteerattu, ja minä en niihin puheisiin enemmälti puutu. Minä vain totean poliittisesta puolesta, että nyt on ainakin paljastunut se, että suoraan kansanvaltaan liittyy selvästi se, että jos elämme muutoin sellaisessa poliittisessa kulttuurissa, missä elämme, siinä käydään eräällä tavalla samanlaista vaalikampanjaa kuin käydään kansanedustajanvaaleissa, ja huudoistaan on pakko vastata.

Tämän arvioinnin kannalta, arvoisa puhemies, on tietysti tullut mielenkiintoinen ulottuvuus siitä, millä tavalla näin valittu tasavallan presidentti käyttää sitä potentiaalista ja poliittista valtaa, joka ulottuvilla on ja jonka oma henkilöhistoria eräällä tavalla provosoi käyttöön. Tässä suhteessa aivan erikoista mielenkiintoa mielestäni tieteellisesti on sillä, vetoaako näin valittu presidentti kansalta samaansa mandaattiin, jolla hän perustelee omia ratkaisujaan politiikan

kentässä. Ymmärrän erittäin hyvin sen, mihin sosialidemokraatit ovat tällä kiinnittäneet huomiota, että kun työttömyyden vähentäminen oli niin merkittävässä asemassa presidentinvaalikampanjan yhteydessä, niin huudoistaan on pakko vastata ja silloin menetellä niin, kuin Martti Ahtisaari on menetellyt. Ei se ole mitään ihmeellistä.

Mutta mielenkiintoista tässä tämän asian kannalta on se, perustelee nykyinen tasavallan presidentti asemaansa sillä, että hän on suoraan kansan valitsema, suoralla kansan mandaatilla toimiva. Tähän voimme vastata objektiivisesti, että hän on näin menetellyt. Toisin sanoen se kertoo siitä, kuinka tätä vallanjatkumon pätäkää nyt on käytetty tässä poliittisessa tilanteessa, tilanteessa, jossa tasavallan presidentti on valittu uudella tavalla.

Kun, arvoisa puhemies, näin casena tilannetta arvioin, mielestäni on tultu tilanteeseen, jossa juuri tarvitaan Koiviston ajamaa parlamentarisointia presidenttiyteen elikkä vallan siirtämistä harvinaisen selvästi toisaalta valtioneuvostolle ja pääministerille, toisaalta eduskunnalle. Tämä aivan riippumatta siitä, liittyykö Suomi Euroopan unionin täysjäseneksi vai ei, ja sitten aivan erikoisesti siinä tilanteessa, että liittyy. Tämä on mielestäni hyvin selvä asia.

Olen mielessäni ajatellut niin, että tämä askel pitäisi ottaa nyt huomattavasti pidempänä kuin se ollaan tällä hetkellä ottamassa. On hyvin selvää, että valtioneuvostolla ja sen pääministerillä toisaalla ja eduskunnalla ja sen integraatiovaliokunnalla toisaalla tulee olla keskeinen rooli mahdollisessa Euroopan unionin jäsenyytilanteessa. Se ei voi merkitä sitä, että asioiden käsittelyyn liittyy pragmaattisella tasolla Mäntyniemen kierros. Siis toisin sanoen, että ulkopoliittisiin valtaoikeuksiin vedoten sen jälkeen kuin integraatiovaliokunta on asiaa käsitellyt, kysyttäisiin Mäntyniemestä, miten nämä asiat nyt ovat, sopiiko tämä pirtaan vai ei. Siis tämä on mielestäni täysin mahdollon asia.

Edelleen tähän järjestelmään täytyy ehdottomasti kuulua se, että vastuulliset ministerit ovat eduskunnan kuultavina esimerkiksi kyselytunnilla, millä tahansa, viikoittain, myös valiokunnissa jnp. Ei voida ajatella mielestäni pragmaattisella tasolla, että tasavallan presidentti kutsuttaisiin tänne altavastaajaksi jollekin presidentin kyselytunnille, puhumattakaan integraatiovaliokuntaan, mitä presidentti nyt on Brysselin tai Strassburgin tai Luxemburgin kierroksellaan oikein tehnyt ja miten hän perustelee toimiaan.



Mielestäni tämän laatuiset asiat antavat harvinaisen selvän tuen ed. Helteen linjalle, josta annan hänelle täyden tunnustuksen. Niin kuin hän itsekin aivan perustellusti totesi, hän on ollut edelläkävijä näissä asioissa. Annan täyden tunnustuksen, että näin todella on ollut asian laita, ja mahdolliseen EU-jäsenyytilanteeseen liittyen se on aivan selvä asia.

Arvoisa puhemies! Mutta tästä seuraa vielä sitten lisäasia, ja se on se, että ei voida, jos näin on, ajatella, että kun valtioneuvosto saa aikaiseksi ns. hallituksen esityksen lainsäädännöksi tai budjet-tiehdotuksen, sitä kukaan peukaloisi ennen kuin se tulee eduskuntaan. Se ei sovi tähän kulttuuriin lainkaan. Minä en siis voi nähdä teoreettistakaan peukaloinnin mahdollisuutta, vaan nimen-omaan, kun valmistelu- ja valmistautumisprosessi olisi sellainen kuin tuossa kuvittelin ja esitin, niin silloin täytyy ehdottomasti olla varmuus siitä, että näin muutoutunut hallituksen esitys tulee muuttamattomana eduskunnan arvioitavaksi.

Pääministerin roolin tulee hyvin selvästi kytkeytyä eduskunnan tahdon ilmaisuun henkilönä. Minä ymmärrän, että varmennusmenettely on olemassa, koska joka tapauksessa täytyy pääministeri saada, olkoon sitten poliitikko tai virkamies, mutta siinä suhteessa olen tältäkin osin selvän parlamentarisoinnin kannalla.

Arvoisa puhemies! Tähän liittyy sitten ulkopoliittinen osa, ja odotan hyvin suurella mielenkiinnolla sitä, että ulkopoliittinen osa tulee tänne tässä hengessä luotuna ja formuloituna.

Ed. K a l l i o m ä k i : Puhemies! Läsnaolon runsaus viittaa siihen, että eduskunnan suuri enemmistö on hyvin yksimielinen valtiosäännön kehittämistä, siis ainakin siinä mielessä, että keskustelu ei erityisesti kiinnosta. Mutta yritetään me, jotka täällä olemme.

Mielestäni valtiosäännön uudistamisen on oltava pitkän linjan uudistuspolitiikkaa, mielellään maltillista sellaista. Se pitkä linja, jota nyt käsitellyssä oleva esitys osaltaan edustaa, merkitsee parlamentarismia ja parlamentarismia oikeutuksensa saavien valtioelinten vahvistamista. Maltillisuus uudistuspolitiikassa on välttämättömyyksi mm. siksi, että valtiosääntöuudistuksissa tulee pyrkiä mahdollisimman suureen yksimielisyyteen sekä poliittisessa kanssakäymisessä että instituutioiden välillä.

Hyvän perinteen mukaan valtiosääntöuudistuksessa tulee välttää kiirettä. Jopa kiireellinen lainsäätämismenettely on tarkoitettu poikkeukselliseksi. Onnistunut uudistuspolitiikka takaa sen,

että valtioelinten toimivaltasuhteet ovat selkeitä myös muutoksen oloissa ja että valtioelinten suhteet käytännön politiikan hoitamisessa ovat kunnossa. Suomessa ei ylipäänsä ole varaa instituutionaaliseen ristiriitaan, kaikkein vähiten näinä vaikeina aikoina.

Juuri nyt toteutettavissa valtiosääntöuudistuksissa, jotka ovat sinänsä tuiki tarpeellisia, on perusteelliselle pohdinnalle varattava erityisen paljon tilaa. Tämä johtuu siitä, että muutosta ei tehdä vain yhdestä valtiosääntötilasta toiseen vaan tilanteessa, jossa Suomen kansainvälinen asema muuttuu voi sanoa ratkaisevasti EU-jäsenyyden myötä. Askel, jonka otamme, otetaan uudella ja myös uudistuvalla maaperällä.

Arvoisa puhemies! Valtiosääntöuudistusta sosiaalidemokraattien näkökulmasta viitoittaa ainakin kolme tärkeää lausumaa. Vuoden 1990 valtiopäivillä tasavallan presidentin vaalitapaa ja valtaoikeuksia koskevan uudistuksen yhteydessä eduskunta edellytti, että hallitus jatkaa valmistelua eduskunnan, tasavallan presidentin ja valtioneuvoston valtaoikeuksien tasapainottamiseksi ja siten eduskunnan aseman vahvistamiseksi.

15.6.1992 eduskunta hyväksyi perustelulauseuman, jossa se edellytti hallituksen jatkavan valtiosääntöuudistusta tasavallan presidentin valtaoikeuksien parlamentarisoimiseksi ja antavan eduskunnalle tätä tarkoittavan esityksen vuoden 93 loppuun mennessä.

Sosiaalidemokraattisen puolueen kesäkuussa 93 pidetyn puoluekokouksen valtiosääntökannanotossa puolestaan todetaan, että eduskunnan asemaa ylimpänä valtioelimenä vahvistetaan tarkistamalla eduskunnan, tasavallan presidentin ja valtioneuvoston välisiä valtasuhteita. Parlamentarisessa vastuussa olevan hallituksen asemaa presidentin päätöksenteossa on vahvistettava mm. siirtämällä presidentiltä pääosin asetuksen-anto- ja virkanimitysvalta.

Mielestäni hallituksen esitys, jota nyt käsittelemme, antaa pohjan edetä valtiosäännön uudistamisessa oikeaan suuntaan. Useiden esitysten osalta voin yhtyä hallituksen esitykseen. Huolimatta siitä, että valtiosäännön kehittämisessä on valittu osauudistusten tie, tulee eri uudistushankkeita arvioida kokonaisuutena. Nyt käsillä oleviin esityksiin vaikuttavat erityisesti EU:n jäsenyyteen liittyvät valtiopäiväjärjestyksen muutokset. Toivon, että nämä esitykset voidaan antaa eduskunnalle mahdollisimman pian, jotta muutokset voidaan tehdä hyvässä ja perusteellisessa yhteistyössä eduskunnan ja tasavallan presidentin kanssa.

Haluan edelleen tässä yhteydessä tuoda esiin sen kannan, jonka sosialidemokraatit ja myös tasavallan presidentti Ahtisaari ovat esittäneet. On lähellä aika, jolloin on ryhdyttävä toimiin yhden ja yhtenäisen Suomen perustuslain laatimiseksi. Siihen on ajankäytännöllisesti kirjattava säännökset Suomen valtio- ja oikeusjärjestyksen perusperiaatteista, ihmisten perusoikeuksista sekä ylimmistä valtioelimestä ja niiden keskinäis-suhteista ja toimivaltuuksista unohtamatta kun-nallista itsehallintoa. Tämä valtiosääntö 2000 -hanke, kuten me sosialidemokraatit sitä kut-summe, on suuri kansallinen tehtävä, joka vaatii vuosien työn, riittävät voimavarat ja avointa kansalaiskeskustelua. Oikea aika aloittaa tämä työ on sen jälkeen, kun nyt käsillä olevat ajan-kohtaiset valtiosääntöuudistukset on saatu to-teutetuksi.

Puhemies! Voin omalta osaltani yksityiskohtiin kajoamatta yhtyä hallituksen esitykseen seuraavilta osin: Hallituksen jäsenten lainoppineisuusvaatimuksesta luopuminen, eduskunnan hyväksymän lain voimaantulon lykkäämiseen liit-tyvien presidentin valtaoikeuksien kaventami-nen, asetuksenantovaltaa koskevat uudistukset, presidentin virkanimitysoikeuden vähentämi-nen, presidentin päätöksentekomuotojen kehit-täminen sekä valtiosopimusten käsittelyä edus-kunnassa koskevat esitykset.

Presidentin ja valtioneuvoston päätöksente-komuotojen kehittämisessä on pidettävä mieles-sä myös Euroopan yhdistymiskehitystä koske-vien päätösten valmistelu ja päätöksenteon käy-tännön toimivuus. Varsinkin tältä osin perustus-lakivaliokunta joutuu todella tarkan harkinnan eteen. Sen sijaan ehdotukseen, joka koskee pää-ministerin valintaa eduskunnassa, on sen parla-mentaarista linjakkuudesta huolimatta suh-tauduttava varauksin. Mielestäni eduskunnassa ja puolueissa on käytävä asiasta perusteellinen keskustelu.

Hallituksen esityksen taustalla ilmenevä ajatelu ei mielestäni välttämättä anna oikeaa kuvaa siitä prosessista, jolla hallitus muodostetaan tai on tähän mennessä muodostettu. Tilanne ei ole niin yksinkertainen, että voidaan tehdä valinta presidentti- tai eduskuntavetoisen hallituksen muodostamisen välillä. Ei myöskään voida sanoa, että tähän mennessä hallituksen muodosta-minen olisi aina tapahtunut presidentin johdolla.

Hallitus muodostetaan normaalisti eduskun-tavaaleihin osallistuneiden puolueiden välillä ja puolueiden johdolla. Neuvottelut hallituspohjas-ta ja hallituksen ohjelmasta käydään puolueiden

välillä. Puolueiden eduskuntaryhmillä on oma, valtiopäiväjärjestyksessäkin mainittu tehtävänsä tässä prosessissa. Myös jatkossa hallitus muo-dostetaan poliittisten puolueiden välillä riippu-matta siitä, tekeekö pääministerin nimityspää-töksen eduskunta vai presidentti. Näin tulee myös olla.

Hallituksen esitys mahdollistaa sen, että edus-kunta päättää tai pyrkii päättämään pääministe-rin henkilöstä ennen kuin hallituspohjasta on sovittu. Tällöin eduskunnan vähemmistölle, tu-levalle oppositiolle, tarjoutuu mahdollisuus kes-keisesti vaikuttaa pääministerin valintaan ja tar-vittaessa vaikeuttaakin sitä.

Hallituksen esityksen mukainen malli ei myös-kään millään tavalla takaa sitä, että valitulla pää-ministerillä on valitsijoidensa tuki takanaan hal-litusta varsinaisesti muodostettaessa. Valittu pääministeri voisi joutua toteamaan olevansa vain oman puolueensa varassa, jolloin hallituk-sen muodostamiseen syntyisi pattitilanne.

Tilanne, jossa eduskunta ei onnistu valitsemaan pääministeriä tai jossa eduskunnan valitse-ma pääministeri ei onnistu muodostamaan halli-tusta, voi johtaa Suomen huomattavasti pitkäai-kaisempiin ja hankalampiin poliittisiin kriiseihin kuin nykyinen järjestelmä, jossa kieltämättä hal-lituksen muodostaminen on siinäkin liian hidas prosessi.

On myös muistettava, että presidentti-insti-tution ja hallituksen sekä eduskunnan sujuva yhteistyö on suomalaisessa järjestelmässä välttä-mätöntä. Kysymys voi silloin olla niinkin arki-sesta asiasta kuin henkilökemiasta, tärkeiden päättäjien keskinäisestä yhteistyökyyvystä. Asian ymmärtämiseen tältä osin pitäisi olla tälle edus-kunnalle täysin selvä. Voimassa olevassa päämi-nisterin nimitysmenettelyssä on tämä problema-tiikka huomioitu varsin hyvin. Jään kysymään, miten olisi hallituksen esityksen edellyttämässä mallissa.

Puhemies! Voi olla, että edellä esitetyistä epäilyistä huolimatta poliittinen käytäntö johtaisi lopputulokseen, jossa pääministeriseikkailuihin ei eduskunnassa ryhdytä, vaan pääministeri vali-taan sen jälkeen, kun hallitus on asiallisesti ot-taan muodostettu ja huomioitu myös instituutioiden yhteistyökyyvyn vaatimukset. Näin voi-daan toivoa ja pitää toivoa, mutta varmuutta siitä ei ole. Siksi pidänkin tässä vaiheessa parem-pana menettelyä, jossa tasavallan presidentti ai-nakin muodollisena aloitteentekijänä edesauttaa hallituksen muodostamista. Eteneminen presi-dentin nimeämän hallituksen muodostajan tai

hallitustunnustelijan johdolla on joustavampaa kuin eduskunnan valitseman pääministerin johdolla. Se on myös riskittömämpää, jos hallituksen muodostaminen ei ota onnistuakseen.

Sen sijaan olen samaa mieltä hallituksen esityksen kanssa siitä, että eduskunnan myötävaiikutusta hallituksen nimittämisessä tulee vahvistaa. Hallituksen esityksen mukainen menettelytapa ei mielestäni ole ainoa mahdollinen. Yksi sellainen menettely, jota sosialidemokraatit ovat jo esittäneetkin, olisi se, että eduskunnan asemaa hallituksen nimittämisenmenettelyssä vahvistetaan nykyisten säännösten pohjalta. Presidentin nimettyä pääministerin ja hänen ehdotuksestaan muut ministerit hallituksen nimittäminen alistettaisiin välittömästi eduskunnan hyväksyttäväksi. Uuden hallituksen toimikauden katsottaisiin alkaneen vasta eduskunnan hyväksynnän jälkeen.

Puhemies! Kysymys pääministerin valinnasta eduskunnassa on toki monitahoinen asia. Toivon, että hallituksen esityksen pohjalta on mahdollista, niin kuin uskon hallituksen itsekin ajattelevan, käydä monipuolinen ja eri vaihtoehtoja punnitseva keskustelu perustuslakivaliokunnassa ja myös suuressa salissa.

Lopuksi haluan kysyä, onko tämän muutoksen, jos siihen päädytään, voimaan saattaminen mahdollista vain muutamaa kuukautta ennen vaaleja ja aikaa, jolloin hallituksen muodostamiseen on ryhdyttävä. Mielestäni on viisaampaa edetä normaalilla tavalla ja edellyttää asian käsittelemistä kahdessa eri eduskunnassa.

Ed. M. L a u k k a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Kalliomäen, joka on samalla myös sosialidemokraattisen ryhmän puheenjohtaja, puheenvuoro oli jossakin määrin yllättävää kuultavaa, kun tietää sosialidemokraattien halun kuitenkin johdonmukaisesti edetä parlamentaariseen suuntaan myös tasavallan presidentin valtaoikeuksien osalta. Jos oikein muistan, eivätkö demarit ole ajaneet myös presidentin valintaa eduskunnan tehtäväksi. Sitä taustaa vasten tuntuu hyvin oudolta, että tätä lakiesitystä lähdetään vesittämään ed. Kalliomäen esiin nostamalla kysymyksellä pääministerin valinnasta. Siinähan tämän hallituksen esityksen pihvi oikein on. Se on tämän esityksen aitoa ja todellista ydintä. Sen takia nämä epäilykset kohdistuvat nyt huolestuttavalla tavalla juuri tähän isoon asiaan, jolla voitaisiin ottaa askel selkeästi parlamentarisempaa hallitusmuotoa kohti.

Rouva puhemies! Ed. Kalliomäen ajatushan näköjään lähtee siitä, että hallitusneuvottelut ikään kuin alkaisivat siitä, kun pääministeri on valittu. Tämä esitys lähtee aivan toisin päin. Kyllä hallitusneuvottelut käynnistyvät ennen pääministerin valintaa, ja niiden täytyy olla hyvin pitkällä. Eikä käsitykseni mukaan myöskään ole mitään estettä, ettei hallituspohja olisi tiedossa sillä hetkellä, kun eduskunta valitsee tämän lakiesityksen pohjalta pääministerin.

Mitä tulee kiireellisyysskysymykseen, minusta eduskunta todellakin voisi käydä vakavan keskustelun, eikä nyt istuva eduskunta voisi tämän todellakin viedä jo läpi.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On erittäin hyvä, että tästä asiasta käydään lähetekeustelua, ja olen aivan vakuuttunut, että myös perustuslakivaliokunnassa tullaan hyvin monipuolisesti käsittelemään tätä asiaa.

Toteaisin kuitenkin pääministerin valintakohdasta, että ainakin minun on aika vaikea kuvitella sellaista tilannetta, mitä ed. Kalliomäki kuvasi, siis tätä kaksivaiheisuutta. Olen ainakin tällä hetkellä hyvin vakuuttunut, että todellisuus on sellainen, että silloin, kun pääministeristä täällä päätetään, on tiedossa, mitkä puolueet ovat mukana ja ovat varmasti tiedossa myös ne henkilöt, joille ministerin paikat on ajateltu. Eli tällä tavalla tämä toimii. Nähdäkseni tämä järjestelmä olisi myös selvästi nopeampi kuin nykyinen, jossa presidentti on välimiehenä. Hänellä on omia kieroksiaan. Täällä päästään paljon nopeammin ja suuremmin asiaan.

Mitä tulee tämän lain voimaan saattamiseen eli pitäisikö tämä käsitellä ns. kiireellisenä, minusta tuntuu, että ei ehkä olisi aiheellista sillä tavalla kiirehtiä. Mutta edellytyksenä on tietysti se, että tämä eduskunta tekee oman päätöksensä ja vaalien jälkeen uusi eduskunta joko hyväksyy tai hylkää sen, sillähän ei ole enää muuta mahdollisuutta. Mutta kuvittelisin, että asian hoidon ja tuloksen kannalta olisi parempi, että tämä käsiteltäisiin kahdessa eri eduskunnassa.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On käynyt ihan ilmiselväksi, että tätä lakiesitystä ei saada kiireelliseksi, koska sekä ed. Koskisen että ed. Kalliomäen puheenvuorot osoittavat, että he eivät ole valmiit tähän kaikkein tärkeimpään muutokseen. Voi vain kysyä, minkä vuoksi. Kyllä teistä tulee pääministeripuolue, ei sitä tarvitse niin pelätä. Tietenkin tämä

asia tulee vaikuttamaan vaalikampanjaan, mikä on hyvä asia. Sitten se vaikuttaa hallitusneuvotteluihin, mikä on hyvä asia. Se ehkä rikkoo sinipunapuolueet ja sen rintaman, mikä on hyvä asia. Silloin kaikki jatkuu ennallaan, mikä sinänsä voi olla hyvä asia.

Ed. Kalliomäki (vastauspuheenvuoro): Puhemies! Ed. Ukkolan puheenvuoroihin sisältyy aina sellaisia heittoja, joiden vuoksi joudun jättämään muunkin osan hänen puheenvuoroistaan omaan arvoonsa.

Ed. M. Laukkaselle ja ed. Helteelle vastaisin, että elävä elämä poikkeaa kovin usein, ja pahoin pelkään juuri tässä tapauksessa, johon hallituksen esitys johtaisi, siitä, mitä sinänsä kaunis ja miksei kannatettavakin teoria haluaa esittää.

Uskon myös, kun viittasin puheenvuorossani henkilökemioiden merkitykseen, että ennen pitkää eduskunta joutuisi päättämään siihen tulokseen, että tästä ratkaisusta johtaa pitkä linja suuntaan, jossa tasavallan presidentin valtaoikeuksia kavennetaan huomattavasti enemmän,

mihin nyt on oltu valmiita. Uskon, että ed. Helteelle se sopii erityisen hyvin, koska hän on erittäin johdonmukaisesti myös näin puhunut. Mutta itse en ole sitä mieltä, että esimerkiksi tasavallan presidentin vastuu ulkosuhteista pitäisi poistaa, ja pidän hallitusmuodon 33 §:ään kajoamista jo aikamoisena liikkuna, ratkaisevana liikkuna siinä suhteessa. Jos pääministerin nimitys, hallituksen muodostamisasia, menee hallituksen esityksen suunnassa, näen todella tällaisen pitkän linjan. Itse pidän tärkeänä, että tasavallan presidentti ulkopoliittikan alueella voi säilyä ainakin ratkaisevana, vaikeissa paikoissa esiin tulevana reservinä Suomen kansan palveluksessa.

---

Ensimmäinen varapuhemies: Täysistunto keskeytetään ja sitä jatketaan kello 18.

Suullinen kyselytunti on kello 16.30.

---

Täysistunto keskeytetään kello 16.23.